

v drobné sošce Dampť. Nikdy se neopakoval: třeba byl sebe naléhavěji žádán, aby opakoval některý svůj kus, vždycky stvořil nový z inspirace chvíle a materiálu. — Duch jeho byl úžasně pružný. Jmenovitě jest upozorniti ještě na gracesní nábytek, který provedl a několikrát vystavoval, nábytek, v němž stylová rafinovanost doby Ludvíka XV. snoubí se šťastně s citem a smyslem pro přírodu, Galléovi vlastním. *Luxembourg* a *Galliera Museum* chovají od něho ukázky vykládané práce neobyčejné síly obraznosti a plné motivů z domácí lotrinské flory, která ho inspirovala tak často a tak šťastně.

Théodore Duret: James M. N. Whistler, peintre et graveur

Přítel velkého mistra, který namaloval také kouzelně jeho portrét, napsal o něm monografii vzácné hodnoty. Jméno Théodora Dureta není u nás snad naprosto známo a přece jest to jeden z nejdistinguovanějších duchů dnešní Francie a jeden z tvůrců její obdivuhodné výtvarné kritiky, která vrcholí dnes ve jménech jako jsou Geffroy, Roger Marx, Mirbeau a Mauclair. Duch úžasné kultury výtvarné i literární, nepřítel vší konvence a prostřednosti, šel vždy hony před běžným rozvojem. Stačí pročísti sbírku jeho essayí a studií *Critique d'avant-garde* (Paříž 1885), kde bojuje hlavně za impresionisty, abychom byli k němu jati úctou jako k duchu vzácné síly myšlenkové, odvážné intuice umělecké a krásné bojovné inspirace. Několik studií o filosofech — o Herbertu Spencerovi a Schopenhauerovi — ukazuje, že se neobmezoval jen na kulturu výtvarnou — a ku svému prospěchu. Kritika jeho není neurasthenická, má jakýsi klidný dech a jasný, širý rozhled — lásku velkého obzoru, který uklidňuje. Z pozdějších jeho prací zasluhuje čestné zmínky veliká jeho monografie o *Manetovi*, kterou vydal před dvěma roky v témže formátu a tiskem nákladem jako dnes *Whistlera*. Manetův umělecký růst a rozvoj nebyl posud vyložen tak čistě rytmicky, s takovým smyslem pro jeho temperament, jeho sopečnost a horečnost, jeho logický fanatismus.

Přítomná monografie Duretova křísí figuru i dílo Whistlerovo krásným uměním psychologa i kritika. Charakter záhadného a kouzelného tohoto genia jest studován ve všech složkách a nakonec ukázán při díle. Autoru podařilo se sestoupiti k živému logickému proudu, který nesl tuto figuru tak jasnovidnou a rezonující, jejíž temperament „měl naléhavost logiky“ a jejíž „logika měla celé kouzlo temperamentu“. Dílo Whistlerovo roste před našimi zraky a rozvíjí se organicky jako krásný strom nebo květina; malířský a umělecký charakter, cítíte to, jest zde ovládnutou přírodní silou. Nakonec dospívá Duret k obraně Whistlera od obžaloby, že se inspiroval Velasquezem; ukazuje, že Courbet to byl, kdo měl vliv na Whistlera malíře a ještě více na Whistlerova ducha mnohem spíš než španělský malíř-grand.

Poznámky vydavatelovy

V pátém svazku Souboru díla F. X. Šaldy vydáváme po prvé knižně všechny ty essaye, referáty, polemiky a glossy, které Šalda napsal v letech 1901 až 1904 — až na ty essaye, které vyšly v *Bojích o zítřek* a v *Duši a díle*. Studie sem nepojaté, ale chronologicky sem patřící, tedy jsou:

Z roku 1901 — Osobnost a dílo, Alej snu a meditace ku hrobu Jana Nerudy a Hrdinný zrak; jsou dnes v *Bojích o zítřek*; svým vznikem by patřily za Problém malého národa v našem souboru a dokreslily tak druhou půli r. 1901.

Z roku 1902 — Geniova mateřština, pojatá do *Bojů o zítřek* (zde by uváděla rok 1902), a Emil Zola, dnes v *Duši a díle* (zde by patřil za feuilleton Stud nestydatých).

Z roku 1903 — Smysl dnešní t. zv. renaissance uměleckého průmyslu, přejatý pod změněným názvem Ethika dnešní obrody aplikovaného umění do *Bojů o zítřek*, chronologicky však předcházející studii Antonín Sova: Balada o jednom člověku a jeho radostech; dále Nová krása: její genese a charakter a Problém národnosti v umění, obojí dnes v *Bojích o zítřek*; zde by ukončovaly pásmo velkých essayů a článků z r. 1903.

Z roku 1904 — Ležela země přede mnou, vdova po duchu, který odešel, dnes se zkráceným názvem uzavírající *Boje o zítřek*; časově patří za článek Divadlo a literární ethika i kultura.

Jako svazky předchozí netvoří ani náš svazek samostatný celek ve smyslu Šaldových výborů; přesto však vytvoří se svazkem následujícím uzavřenou kapitolu Šaldovy obsáhlé činnosti ve Volných směrech, po níž následuje další období jeho Noviny a České kultury.

Do Volných směrů počíná Šalda přispívat už v roce 1901. Tři velké studie, které do Volných směrů toho roku napsal, přešly do *Bojů o zítřek*, a tak je zde rok 1901 zastoupen jen dvěma články z České revue, jedním z vídeňské *Die Zeit* a předmluvou k Šaldovu překladu Ruskinova dílka *Sézam a lilie* ze Světové knihovny. Teprve rokem 1902, kdy Šalda vstupuje přímo do redakce Volných směrů, počíná vycházet množství studií, referátů, gloss a polemik, podepisovaných plným jménem nebo šifrou Quidam. Od této doby jen ojedinele hostuje Šalda v České revui,¹

1 - Paralelně s Volnými směry redigoval Šalda krátce i literární rubriku České revue, jak vyplývá z jeho poznámky pod čarou k článku *Marya Konopnická* od Fr. Šekaniny v České revui 6, 1902/3, str. 119: „Uveřejňuje tento článek připomínám, že se nesrovnávám ani s jeho panegyrickým tónem, ani s jeho příliš vysokým odhadem umělecké potence pí Konopnické. F. X. Šalda“

v Přehledu, ve Zlaté Praze, či polemicky v Herbenově Času nebo Rašínově Slově. I Úvodní slovo v Katalogu V. výstavy Spolku výtvarných umělců „Manes“ v Praze — Moderní francouzské umění — souvisí s jeho činností ve Volných směrech.

Volné směry se tedy staly novou Šaldovou tribunou kritickou po Literárních listech a Rozhledech let devadesátých a po krátké epizodě v Lumíru z přelomu století; proti nim znamenají novou etapu ve vývoji Šaldovy tvůrčí osobnosti. Šaldův symbolismus, či lépe synthetismus, přistupuje tu prostřednictvím impresionistické výtvarné kritiky k realitě a k životu v jejich neopakovatelné plnosti. Šalda tu nepopírá své předchozí pojetí umění, nýbrž obohacuje je tím, že přijímá nové vlivy bezprostředního života. Jistě i jeho těžká nemoc z rozhraní století měla vliv na jeho těsnější přimknutí ke skutečnosti.

Novinkou těchto let Šaldovy činnosti je kritika výtvarná, jež se však nikdy neisoluje ani od ostatních umění, ani od současných proudů myšlenkových, ani od života, čímž znamená obrození pro naši tehdejší výtvarnou kritiku. Ale ani literatura nepřestává Šaldu zajímat; vedle rapsodie o Nerudovi (v Bojích o zítřek) a podobizny Zolovy (v Duši a díle) napsal Šalda v léto době ještě velké studie a kritiky o Ruskinovi, Zeyerovi, Sovovi, Barrèsovi, Stendhalovi, Hebbelovi a j. Polemické články, s výjimkou jediného — Odvahy — k pomluvě, jenž je polemikou o Geniovu mateřštinu s K. M. Čapkem-Chodem a jenž má ostatně částečně ráz literární, neboť tu Šalda hájí svůj styl —, týkají se dokonce výhradně literatury. Nenalezlo se ovšem pro ně vždy místo na obálce Volných směrů, zato jinde byly dveře pohostinně otevřeny. Bohužel obě velké polemiky tohoto období (s Mrštíkem a o „divadelní brožuru“) byly nakonec svedeny na otázku poctivosti zúčastněných polemiků, čímž jim přibýlo na ostrosti. I tak však jsou zrcadlem své doby, byť zrcadlem, které skresluje vlastní tváře bojujících. Platí to zvláště o polemice se Sezimou, která brzo po svém vzniku úplně pominula to, nač pamatovala ještě na počátku: neubít kritiku českých poměrů divadelních malicherným sporem o platnost — či míru platnosti — podpisu jednoho ze spoluautorů kritiky. Po této stránce nutno ocenit zásadní Šaldův článek Divadlo a literární ethika i kultura, jímž kritika aspoň se stanoviska Šaldova nabyla definitivní formulace, třebaž už nezabránila dalšímu zmlichňování průvodní polemiky.

Jinak — ve srovnání s jinými lety — jsou léta ze začátku století co do počtu studií a článků poměrně chudá. Souvisí to jistě s těžkou nemocí, jež Šaldu postihla v polovině r. 1899 a jež ho vyřadila na dlouhou dobu z českého literárního života.

Doposud jsme znali Šaldu tohoto období jen z Bojů o zítřek; zde podáváme čtenáři po prvé nejen delší studie, které ucelují profil Šaldovy tehdejší osobnosti, nýbrž i okrajové glossy, které tento profil prohloubí poznáním všestranného Šaldova kulturního zájmu, i časové polemiky, které jej barvitě oživí jeho temperamentem vášnivého bojovníka. Problémy Bojů o zítřek, tak „problém národnosti v umění“ (Das Problem einer kleinen Nation), „hrdinný zrak“ geniálních výtvarníků (Úvodní slovo, Román uměleckého svědomí), vztah mezi osobností a dílem (Báseň tragických osudů), vše to na ostří dialektického napětí mezi individuem a kolektivem, jeví se tu v novém světle a v životní a dobové situaci.

V závěru si dovoluje vydavatel upřímně poděkovat panu univ. prof. Dr. F. Vodičkovu za jeho četné pokyny a pomůce při práci na edičních poznámkách.

1901

Str. 13. — John Ruskin. Úvodní slovo z knihy: John Ruskin, Sázam a lilie. Přel. F. X. Šalda. V Praze 1901. Světová knihovna, č. 228—230, str. 3—19.

Str. 24. — Julius Zeyer. Česká revue 4, č. 6 (březen 1901), str. 659—666; č. 7 (duben), str. 788—795.

Str. 42. — A. Sova: Ještě jednou se vrátíme. Česká revue 4, č. 6 (březen 1901), str. 735—739. — Uvedeno bibliografickými údaji: Kniha veršů z r. 1892—1899. V Praze 1900. Nákl. Grosman a Svoboda. — Na str. 45, čtvrtý řádek zdola: Zda je idea... opraveno na: Zde je idea...

Str. 49. — Problém malého národa. Vydavatelův překlad Šaldova článku Das Problem einer kleinen Nation z vídeňské Die Zeit 27, č. 342 (20. IV. 1901), str. 40 až 42. — Šalda vystoupil v tomto „Viedeňském týdeníku pro politiku, národní hospodářství, vědu a umění“ (podtitul) dvakrát. Po prvé sem napsal r. 1897 studii Die junge musikalische Generation in Böhmen (viz Kritické projevy — 3, str. 230). Literární a divadelní část tu redigoval Dr. Max Burkhard, výtvarně-uměleckou prof. Dr. Richard Muther. Z českých přispěvatelů se setkáme v témž ročníku ještě s Masarykem a Hostinským.

Str. 59. — Theodor Novák. Ženský svět 5, č. 15 (5. XI. 1901), str. 174. Nekrolog za bratrem Arna Nováka. Podepsáno: F. X. Š. V záhlaví jsou životopisná data: (*21. ledna 1879, † 26. července 1901). K nadpisu se vztahuje nepodepsaná poznámka pod čarou, vypočítávající články Th. Nováka, které napsal od r. 1897 do r. 1901 do Ženského světa.

1902

Str. 63. — Úvodní slovo (ke katalogu výstavy Moderní francouzské umění). Katalog V. výstavy Spolku výtvarných umělců „Manes“ v Praze. Moderní francouzské umění. Kinského zahrada od 30. srpna do 2. listopadu 1902. Prvních 14 nečíslovaných stran. — Na str. 64, 4. ř.: ...ale i hlubšímu smyslu... opraveno na: ...ale v hlubším smyslu...; na str. 66, 3. ř. čtvrtého odst.: ...mezi jichž díly se procházíte... opraveno na: ...mezi jichž díly se procházíte... — Výstava k nám uváděla díla francouzských impresionistů Cl. Moneta, Degase, Renoira, Pissarra, Sisleye, Charpentiera, Maurice Denise, Meuniera, Puvise de Chavannes, Lefèvre, Besnarda, Le Sidanera, Carriera, Dejeana a m. j.

Str. 71. — Stud nestydatých. Volné směry 7, č. 1 (září 1902), str. 24—28; v rubrice Feuilleton. Podepsáno Quidam.

Str. 75. — *Styl a člověk*. Volné směry 6, č. 5 (leden 1902), str. 107–108. Citáty z Mrštíka pocházejí z jeho článku ve Slově 1 (č. 3, 4. I. 1902, str. 29–30) *Bestia triumphans* a z jeho studie v Lumíru 30 (č. 4–8, 1902, str. 45–47, 57–58, 69–70, 82–83, 93–96) K soubornému vydání Zeyerových spisů.

V článku *K soubornému vydání Zeyerových spisů* zjišťuje Mrštík, že Zeyer v českém světě zůstal nedoceněn, ba dokonce, že je snižován a urážen. Proto „dokud literární historie ... obstarávána bude tak, jako obstarávána byla až dosud, lidmi beze vzletu, bez schopnosti dáti se unést vichřem Zeyerovy fantasmie přes všechny hranice pozemskosti a codenních starostí, není pochybnosti, že skreslený obraz skresleným také zůstane. Ba leccos se ještě i přidá.“ (L, str. 57.)

Ve snižování současné kritiky pokračuje Mrštík ve IV. části své studie: Ke „kritice“ se cítí povolán kdekdo. „Literáta každý se ptá po domovském právu a náležitě průpravě, kritika nikdo. Každý je hned hotov a v právu ke všemu, jen když péro drží v ruce.“ A ještě horší jsou „útoky z řemesla, spáchané při chladném rozumu a srdci jako led“. (L, str. 82.)

V závěru pak Mrštík formuluje své postuláty na řádnou kritiku: „... i kritika musí vyrůstat ze svého základu, opřeného hlavně o domácí, opravdu původní literaturu...“, neboť „kus naší duše, hrst naší hroudy i v talentu podružnějšího řádu nepoměrně větší cenu má i pro světovou literaturu než talent sebe větší, ale cele potopený, zatoulaný i duchem i citem v cizinách“. Máme prý dosti studií o cizích literárních zjevech, ale nemáme, „až na drobtý a lidmi nepovolanými pořízené výklady téměř ničeho většího o Němcové, Světlé, Nerudovi (až na to, co s nepravého stanoviska bylo psáno)... To říci dávno už bylo na čase, ale nebylo možno dříve, dokud horečka tak zv. modernismu omračovala, ohlušovala a oslepovala kde co. Dnes po bankrotu celých generací nedá se už pravdě zabránit sebemistrnější dialektikou. Zeela nový kritický svět bude třeba znovu zbudovat, poněvadž ten, co je, při odhadnutí domácí literatury k ničemu se nehodí. Mním svět nový, s literaturou naší tak srostlý, jak a pokud literatura srostlá je s českou naší dušičkou. — Česká kritika nevznikne, dokud nebude mít a v sobě nevychová ten pravý český čich pro české slovo, český ráz a všechny ty elementy, z kterých vyvíjet se začala literatura domácí.“ (L, str. 49.)

Přímé narážky na Šalda nebo na jeho článek o Zeyerovi (viz zde na str. 24) nikde není.

Ve 3. čísle Slova 1 (4. I. 1902) na str. 29–30, uveřejnil Mrštík svůj článek *Bestia triumphans* (jiný je článek téhož názvu v Rozhledech 1900, který téhož roku — 1900 — vyšel v samostatné brožuře), kde zavrhuje plány na přestavbu okolí Pražské brány. Ukazuje, jak ztroskotaly snahy klubu „Za starou Prahu“ a za hlavního strůjce neúspěchu pokládá Volné směry a jejich mluvčího — Jaroslava Hilberta —, dále představitele městské rady (starostu dra Srba a stavebního radu Nekvasila „jako původce plánů kolem Pražské brány zvláště“) a její „ministranty“ z Manesa, a to Suchardu, Kotěru, Jiráňka, Hofbauera, Preisslera a Mádlu. Vina Volných směrů se prý táhne od Hilbertova článku Stará Praha a Praha budoucí, který otiskly Volné směry 4, 1900, str. 62–69.

Šaldův polemický útok na sloh těchto dvou Mrštíkových statí v článku *Styl a člověk* spadá do doby, kdy Volné směry jednak vedly polemiku se Slovem (kde právě Mrštík vystupoval) o zřízení a vedení umělecké galerie (viz *Ubique: Česká*

galerie, Slovo 1, č. 3, 4. I. 1902, str. 26–27, č. 4, 11. I. 1902, str. 36–37; *Kupecké vlastenectví*, Volné směry 6, č. 5, leden 1902, str. 109–112), jednak kdy byly napadeny Mrštíkem právě v článku *Bestia triumphans* jako nepřímí původci plánů na úpravu okolí Pražské brány. Protože byl Šaldův útok na Mrštíkův sloh založen právě na rozboru některých Mrštíkových frází tohoto článku a protože článek Šaldův *Styl a člověk* vyšel v čísle, kde s obžalobou Mrštíkovou polemizuje napadený Hilbert i redakce VS (viz: *J. Hilbert: Pan V. Mrštík uveřejnil... jednu ze svých vodnatých kapitol...*, VS 6, č. 5, leden 1902, str. 112–114; *Redakce a Výbor SVU „Manes“: Ve Slově připsuje tedy p. Mrštík...*, tamtéž str. 114), odbyla jej redakce Slova v čl. *Volné směry a Česká galerie* (Slovo 1, č. 8, 8. II. 1902, str. 75): Mluvčí Volných směrů se „dopustili svrchovaného a umělcům velmi málo slušícího — nevkusy, zjednavše sobě pana F. X. Šalda k postrannímu výpadu, nesoucím zřejmě pečeť pomstychtivosti, na pisatele článku *Bestia triumphans*...“

Na tuto výtku reagoval ve Volných směrech jednak Šalda sám (viz zde článek *Stylistických perel Mrštíkových nit druhá* na str. 78), jednak odpověděly Volné směry na Příloze VS (č. 6, únor 1902), že „p. F. X. Šalda přidružil se k redakci VS od počátku tohoto ročníku jako obětavý rádce v otázkách stylových a čistě literárních, bez vlivu na meritorní vedení listu..., mluvil zcela spontánně a jen se svého literárního stanoviska“. (*Odpověď Slova* je v č. 13, 15. III. 1902, str. 136.)

V též 8. čísle Slova ozval se i Mrštík sám článkem *F. X. Šaldovi* (str. 76–77): Brání se tím, že tvrdí, že Šalda demonstrovuje jeho styl na obrazech, vytržených z kontextu, pročež se domnívá, že může téže metody použít proti Šaldovi, a uvádí několik citátů z jeho polemik, aby dokázal nevkusnost stylu jeho (Šaldovu odpověď viz v čl. *O polemické poctivosti p. V. Mrštíkově* — zde na str. 85), a končí: „Tu nešlo o slovíčko, styl — tu jde o ideu. A ten, kdo pronásledujícímu nastavuje nohu do cesty, „přesto, že jste se ho vůbec nedotkl, je člověk, který skáče do arény jen proto, aby odvrátil pozornost od vlastní otázky, přenesl ji na jiné pole, a přispěl tak v tísní svému partisánovi a politickému koalísátorovi“ (F. X. Šalda)“. Šaldovu reakci na tento odst. viz v čl. *Stylistických perel V. Mrštíkových nit druhá* zde na str. 78.

V následujícím (9.) č. Slova odpověděl Mrštík statí *Jaroslavu Hilbertovi a Volným směřům* (15. II. 1902, str. 89–90). Šaldy se tu nedotýká.

Str. 78. — *Stylistických perel V. Mrštíkových nit druhá*. Volné směry 6, č. 6, únor 1902, str. 127–133. — Pokračování Šaldova rozboru Mrštíkovy stylu a odpověď na články redakce Slova i V. Mrštíka z 8. č. Slova (viz pozn. vyd. k Šaldovu čl. *Styl a člověk* zde na str. 256 a na str. 257). V polemice Šalda pokračoval na Příloze Volných směrů článkem *O polemické poctivosti p. V. Mrštíkově* (viz zde na str. 85).

Str. 83. — *Henry de Groux*. Volné směry 6, č. 6, únor 1902, str. 133. Nepodepsáno. Autorství Šaldovo potvrzuje *Fr. Žákavec* v čl. *Ke spolupráci F. X. Šaldy s „Manesem“* v Umění 10, str. 386.

Str. 84. — *Kate Greenawayová*. Volné směry 6, č. 6, únor 1902, str. 133–135. Nepodepsáno. Autorství Šaldovo potvrzeno *Fr. Žákavcem* v čl. *Ke spolupráci F. X. Šaldy s „Manesem“* v Umění 10, 1937, str. 386.

Str. 85. — *Johna Ruskina Výklady o umění*. Volné směry 6, č. 6, únor 1902, str. 136, v rubrice Literatura. Podepsáno: F. X. Š. Za podpisem je bibliografická poznámka: Přeložil V. A. Jung. Laichterova Výboru nejlepších spisů poučných kniha XV. Stran 160. Cena K 2,10. Český překlad Ruskinových „Lectures on art“, konaných r. 1870 posluchačům university oxfordské.

Str. 85. — *O polemické poctivosti p. V. Mrštíkově*. 2 strany Přílohy Volných směrů 6, č. 6, únor 1902. — Další pokračování polemiky s Mrštíkem.

Na Šaldovy články *Stylistických perel Mrštíkových nit druhá* a *O polemické poctivosti p. V. Mrštíkově* odpověděl Mrštík článkem *Komplematika čili Ocasu řezati se bude část nejzávažnější* (Slovo 1, č. 15, 28. III. 1902, str. 152—153) a článkem *Komplematiky zpěv druhý čili Ocasu řezati se bude část nejbolavější* (Slovo 1, č. 16, 5. IV. 1902, str. 163). První článek vyznívá takto: Šalda prý odvádí pozornost publika od sporu o starou Prahu k otázkám poetiky, a jeho metoda, kritizovat básnické obrazy, je absurdní, neboť by odsoudila jako špatného každého stylistu, k čemuž Mrštík snáší doklady ze Shakespeara, z R. Svobodové i ze Šaldy samého a konfrontuje je s citáty ze Šaldovy polemiky, jimiž Šalda kritizoval obrazy jeho — Mrštíkovy. Nevšimá si Šaldových výtek z článku *O polemické poctivosti p. V. Mrštíkově* (že přejímá Šaldovu metodu jen zdánlivě) a prostě pokračuje v tom, co započal v článku F. X. Šaldovi (viz pozn. vyd. zde na str. 257, 3. odst.). Šaldovo ohrazení následuje v čl. *Dvě kapitoly z literární abecedy* (viz zde na str. 87).

V druhém článku (*Komplematiky zpěv druhý*) zdůrazňuje Mrštík — proti Šaldově výtce, že „celou řadu, a to hlavních svých trumfů... nečestně zfalšoval“ —, že užil přece jeho — Šaldovy — zbraně: „Nepokrytě a přímo pravím: ano, já vědomě a právem falšoval. A falšovat budu, jak dlouho budu chtít; pan Šalda mě tomu naučil a právo k tomu dal.“

Další část Mrštíkovy článku, napadající Šaldovu poctivost, uvádíme doslova: „Chce-li ještě někdo vědět, kdo p. Šalda je, toho odkazuju na polemiku Moderní revue s p. Šaldou a p. Šaldy s Moderní revuí. R. 1900 — tam to je... Na celou řadu obžalob nedovedl p. Šalda říci víc, než že Moderní revue jako hokynářka na trhu chce mít slovo poslední. A to slovo poslední měl p. Šalda. Nechali ho v tom.“

I mne se dovolával, že jsem přes změněný jeho úsudek o Pohádce máje zůstal jeho přítelem. Proč ne?... Patrně mi bylo lhostejno i co píše p. Šalda, i co píše p. Kunz. Ba víc, na mě poukazoval, že jsem neuznal ani za nutné s ním polemizovat! Nevím, proč bych byl povinen polemizovat s každým pašeráckým pseudonymem... Pavel Kunz byl pro mě Pavel Kunz i se svými zelenými názory a já dlouho nechtěl věřit, že Pavel Kunz není Pavel Kunz, ale za cizím jménem krčí se p. Šalda. Nešlo mi do hlavy, že člověk, s kterým jsem se nepohodl, dovedl by sednout a pod škraboškou cizího jména napsat něco jiného než co napsal pod svým jménem, dokud jsme byli zadobře... Jaký úžas, když se zjistilo, že Pavel Kunz není Pavel Kunz, ale s p. Šaldou jedna a tatáž figura!...

Kdo je povinen pak mu věřit? To je, co víme; jak teprv co nevíme! Kdo vidí do něho, jak své názory klohní, vaří, peče, smaží, připravuje na másle nebo a la brynde podle toho, s kým má co jednat?

Pan Šalda tomu říká vývoj — u mne to není vývoj, to je literární demi-monde.

Pan Šalda rechts, Pavel Kunz links — ein recht passabler Pseudojournalist — ne však literát. Typ je typ a poctivost je poctivost. Le style c'est l'homme.

Po slavné panychidě, kterou nad ním vykonali v Mod. revui a Novém kultu [viz Kritické projevy 4, str. 339—344] myslil by si každý, že aspoň teď už nebude užívat velkých slov o poctivosti a cti. Ale p. Šalda jest zas, jako by výprasku v Mod. revui jakživo nebylo ani bývalo...

Nepřipomínal bych toho..., kdyby p. Šalda nekřičel: já jsem čist, ale ty jsi... Nezbyvá než vyhledat a přechíst si popis, jak jednou provždy sepsán je v Mod. revui r. 1900, str. 253 a 254. Toho dosud nevyvrátil a nevyvrátí do smrti.

Na první článek Mrštíkův (*Komplematika čili Ocasu řezati se bude část nejzávažnější*) odpověděl Šalda statí, datovanou 30., 31. III. 1902; dříve než vyšla, uveřejnil Mrštík svůj druhý článek (*Komplematiky zpěv druhý*), na nějž Šalda odpověděl statí z 6. IV. 1902. Obě tyto Šaldovy odpovědi vyšly společně s názvem *Dvě kapitoly z literární abecedy* na Příloze Volných směrů (viz zde na str. 87) až po uveřejnění druhého článku Mrštíkovy.

Str. 87. — *Dvě kapitoly z literární abecedy*. Příloha k Volným směrům 6, č. 8, duben 1902. — První „kapitola“ odpovídá na Mrštíkovu statí z 15. čísla Slova, druhá na obžaloby z 16. čísla (viz pozn. vyd. na str. 258—259). Obě však vyšly společně až po obou článcích Mrštíkových.

Na Šaldovy *Dvě kapitoly* z literární abecedy reagoval Mrštík článkem *Das ewig Böhmische čili Ocasu zbyl přece ještě casarec* (Slovo 1, č. 22, 17. V. 1902, str. 227); předchází jeho *Komplematiky zpěv třetí* se Šaldy netýká (Slovo 1, č. 17, 12. IV. 1902, str. 175—176).

V článku *Das ewig Böhmische* odpovídá Mrštík Šaldovi, že prý Shakesparem a Svobodovou je „jako mlčením házeno v polemice“ (Mrštík cituje Šaldu) týmž právem, jako bylo házeno jím — Mrštíkem. Shakespearova originálu nepoužil, protože by mu nikdo nerozuměl, a Sládkova překladu neměl po ruce. Ostatně v obou případech by to prý „pro p. Šaldu bylo... dopadlo ještě hůř, a pro Shakespeara o nic líp“. Na námitku Šaldovu, že uváděná slova Hamletova či Learova byla pronesena v záchvatu šílenství, poukazuje Mrštík, že „nebyla přece šílená, ani křečí neměla pí Svobodová, když psala, jak píše, a píše, jak píše“: Šaldovy obhajoby jsou prý jesuitské. V dalším se Mrštík posmívá Šaldovu výroku, že šliha po spojencích (šlihal mu prý i Neumann i Karásek), a pokračuje: „A chce-li p. Šalda vědět, proč jsem se neprohlásil s úsudkem svým hned tenkrát, pravím já: nedobíjím poraženého jako si nepřeji, aby soupeře porážet pomáhal někdo mně. To dovedu tím méně, když p. Šalda naříkal, že je nemocen a rozčilování nesnese...“ Jinak Mrštík stále tvrdí, že užívá vlastní zbraně Šaldovy, a je rád, že jí sám Šalda nazval nepoctivou a nečestnou. A končí: „Známý Macharův pan August z cirkus: Vyhod'te jej dveřmi, jistě vlezle oknem; vyhod'te ho oknem, za zády dveřmi jistě vystřelí zas nos. A tož — bác dveřmi.“

Odpověď Šaldovu na tento článek viz v *Epilogu mrštíkovádý* (zde na str. 94).

Str. 92. — *Rodinova výstava v Praze*. Volné směry 6, č. 9, květen 1902, str. 210 až 213. Podepsáno Quidam. V rubrice Zprávy a poznámky. — Rodinova výstava se konala v Kinského zahradě a trvala od 10. května do 15. července 1902.

Str. 94. — *Epilog mrštkoviády*. Příloha k Volným směrům 6, č. 9, květen 1902. — Pokračování polemiky s Mrštkem; Šaldova odpověď na jeho článek ze Slova *Das ewig Böhmische* (viz pozn. vyd. k Šaldovu článku Dvě kapitoly z literární abecedy).

Na tento Šaldův „Epilog“ se Mrštk ozval znovu 12. VII. 1902 v 30. čísle Slova (str. 306) článkem *Summa summarum čili Pan F. X. Šalda stěžuje si ještě klíční dírkou* (datováno: Diváky 9. července 1902). Výrazy „fixláš“, „August z cirku“, „páchnoucí hmyz“, „štěnice“ atd. nazývá prý Mrštk Šaldu tím právem, jímž on užil kdysi výrazů: „mizera rázu Karáskova“, „nejposlednější pamfletář ze řemesla“, „prkenný Jiří“ atd. Mrštk se tedy řídil Šaldou a jeho vzory: Voltairem, Diderotem, Goethem, Heinem a Havlíčkem. K tomu ještě Šaldovi cituje celý jeho vlastní odstavec z čl. O polemické poctivosti... (zde poslední odstavec na str. 85). Šalda prý nadávky zprvu obhajuje, pak si na ně stěžuje, a to ještě ke všemu na ty, jež Mrštk užil v mottu — z Heina. Ale Šaldovi prý nešlo o styl, jak vykládá, ale o machinaci s jeho obrazy a takovou kritikou obrazů, jaké užil Šalda proti němu, musí se prý přivést ad absurdum obrazy nejlepších stylistů. V závěru děkuje redakci Slova, že mu dovolila „jednou provždy strhnouti masku této části řemeslnické publicistiky, která ráda si dodává tvářnosti kritiky. Je a zůstane už i zásluhou p. Karáskovou, že p. Šaldovi strhnul masku druhou, kterou p. Š. vzbuditi se snažil dojem poctivce.“

A končí: „Pan Š. nenařikal na svou nemoc, neřůkal! On hrozil! Považte, p. Š. hrozil! To je strašné, když p. Š. hrozí!... Ticho, pánové, nebo budu žalovat! Nuž, paragraf je paragraf a před tím respekt mám i já. Už jsem tedy ticho...“

Na tento článek, skreslující jeho myšlenky, Šalda už neodpověděl. Dozvuky polemiky viz až v Šaldově článku *Chytil se* (zde na str. 105) a *Trvalo hezky dlouho*... (zde na str. 122). Ještě později se této polemiky dotkl E. Sokol ve své úvaze *Polemiky v Rozhledách* r. 1904 (viz pozn. vyd. zde na str. 279).

Str. 95. — *Odvaha — k pomluvě*. Volné směry 6, č. 11—12, srpen 1902, str. 266—269. — Odpověď Šaldova K. M. Čapkovi-Chodovi na jeho referát o Rodinově výstavě v *České revui* 5, č. 10, červenec 1902, str. 939—941.

Čapek-Chod věnuje nejprve svou pozornost katalogu výstavy, v němž „zejména článek první, Geniova mateřština [viz v Bojích o zítřek, 6. vyd., str. 69] nadepsaný, čte se dnes jako anachronistická studie, dnes, kdy se v Praze prožívá Rodin už beze zmatků prvních dnů výstavy, rozžhavených mistrovou přítomností“. Pero autora Geniovy mateřštiny, „majitele jediného exempláře geniálnosti u nás“, provedlo prý „nelibostný škrť křížem krážem bídáckou tou vlastenskou plastikou domácí“, pero, „jež na prvních stránkách katalogu Rodinova ukázalo, že máme sice jednoho Rodinovi kongeniálního kritika, který mu dovede odpověděti „geniálštinou“. Zároveň Čapek-Chod cituje a zesměšňuje některé Šaldovy slovní výrazy i charakteristiky vystavených děl. Šaldova slova „před Rodinem musíte se naučit odvaze obdivu a odvaze nenávisťi...“, před Rodinem musíte se vychovat na poctivou a věrnou rezonanční plochu pro příští svoje veliké tvůrce, na pevnou mateřskou půdu pod nohy svého budoucího obra...“ vidí Čapek komentována v *Suchardovu* článku, jenž následoval v katalogu za Geniovou mateřštinou (naráží na Suchardovu

větu: „A jděte nyní... postavit se k takovému dílu Rodinovu... bez toho hrozného předsudku, který ve vás jako zbytek vašeho školení žije, a který musíte setřást, chcete-li nové chápat...“), a zesměšňuje Suchardův poměr k Rodinovi jako žáka k učiteli. Je prý vůbec neškodlivějším zjevem, provázejícím výstavu, tento katalog, „který stal se epilogem domácí plastiky“. Čapkovi prý „nenapadá ani zdaleka... umenšovati veliký dojem, jaký Rodin a jeho dílo v Čechách zůstávají“, nemůže však také neodsoudit „slohové etudy exaltadů, psané nikoli mateřštinou geniů, nýbrž mluvou nejvykutálenějšího snobismu“, a zdůrazňuje „povinnosti k domácí práci, k mistrům jejím, o nichž přece víme, že aspoň jedním jménem přispěli k rejstříku světových jmen, abychom se jich zastali proti pokusům horečného extatika, kterýž mezi psaním ani nepotřebuje ustati, a jen jediným, poněkud „nervnějším“ (vzato z geniálštiny) pohybem své čacké plece povalí piedestal, o němž jsme se domnívali, že zbudován z balvanů nesmrtelnosti!“ A zvláště je třeba se ohradit proti „kultu odvahy k nenávisťi velikých a francouzskému geniu rovnorodých mistrů domácích a proti pěstění abiturientské pohrdavosti učitelem v mládeži, jakožto nezbytné vlastnosti moderního českého adepta“. Od výstavy Čapek očekává „poučení o umění vpravdě a ryze národním, neboť Rodin jest velkým právě proto, poněvadž je nacionálním v onom smyslu, v jakém to popírá závěrek druhého článku v katalogu výstavy (Čapek tu naráží na toto místo ze *Suchardovy* studie *Sochař Rodin* v katalogu: „Přijde doba... která uzná, že předchůdci a současníci jeho (Rodinovi) zapsáni budou význačným písmem v dějinách nacionálního umění Francie, — Rodin v téže době v dějinách umění *celého světa*.“ [Podtrhl Sucharda]). Rodin jest jako sochař Francouzem... od velikosti až po hříchy tohoto umění francouzského, od jeho duchaplnosti až po jeho nezkracenost v kultu ženy.“ Nechce-li tuto národnost Rodinovu někdo vidět, činí tak „jenom kvůli doktríně o beznárodnosti umění světového, pro něž Rodina reklamuje a zároveň ho zprošťuje nacionality jeho umění“.

Str. 101. — *Gabriel Mourey: Des hommes devant la nature et la vie*. Volné směry 6, č. 11—12, srpen 1902, str. 272—273. V oddíle Literatura. Se stručným bibliografickým datem: Paris, 1902.

Str. 102. — *Henry David Thoreau: Walden čili Život v lesích*. Volné směry 7 (1902), č. 2—4, str. 86—87. V oddíle Literatura. S bibliografickým údajem: Přeložil Zdeněk Franta. Nákladem Jana Laichtera 1902. Stran XXIV + 391. — Podepsáno: F. X. Š.

Str. 104. — *Adolf Bayersdorfer's Leben und Schriften*. Volné směry 7 (1902), č. 2—4, str. 87. Podepsáno: Quidam. Za nadpisem je bibliografická poznámka: Aus seinem Nachlaß herausgegeben von Hans Mackowsky, August Pauli, Wilhelm Weigand, Mnichov, Bruckmann, 1902.

Str. 105. — *Max Liebermann: Jozef Israels*. Volné směry 7 (1902), č. 2—4, str. 87; podepsáno: F. X. Š. Za nadpisem je stručný bibliografický údaj: Berlín, Bruno Cassirer, 1902.

Str. 105. — Chytil se. Příloha k 2. číslu Volných směrů 7 (1902). — Šaldova reakce na první díl Mrštíkových statí *Moje sny*, kam Mrštík pojal i své články proti Šaldovi ze Slova I (1902) pod souborným názvem *Komplematika čili Tahanice o sedmi zpěvích* (str. 397—456).

Na Šaldovu výtku, že úkradkem opravil chyby, Šaldou označené v polemice (viz zde str. 75—95), odpověděl Mrštík ve svém *Doslovu* v druhém dílu souboru *Moje sny* (str. 843—844). Viz Šaldův článek *Trvalo hezky dlouho...* (zde na str. 122).

1903

Str. 111. — Antonín Sova: *Balada o jednom člověku a jeho radostech*. Česká revue 6, č. 5, únor 1903, str. 442—443. V oddíle Literatura. Pod nadpisem je bibliografický údaj: Ilustroval Frant. Kupka. Nákladem Hejdy & Tučka v Praze.

Str. 113. — Stendhal. Volné směry 7, 1903, č. 7—8, str. 157—160. Pod nadpisem je poznámka: Výňatky z něho. Úvodní slovo. — Zde přetiskujeme jen Úvodní slovo. Šaldův překlad výňatků ze *Stendhalovy* knihy *Rome, Naples et Florence* následuje ve Volných směrech hned za úvodním slovem na str. 160—167 a pokračuje během ročníku na str. 191—196, 238—242 a 271—276.

Str. 119. — Richard Muther: *Geschichte der englischen Malerei*. Volné směry 7, 1903, č. 6, str. 138—139. V oddíle Literatura. Za nadpisem je bibliografický údaj: se sto padesáti třemi vyobrazeními v textu. Berlín 1903, nákladem S. Fischera. Stran 400.

Str. 120. — Robert de la Sizeranne: *Le miroir de la vie*. Volné směry 7, 1903, č. 6, str. 139; s podpisem: F. X. Š. Za nadpisem je stručná bibliografická poznámka: Paris, Hachette & Cie, 1902.

Str. 120. — Die Renaissance in Florenz und Rom. Acht Vorträge von Karl Brandi. Volné směry 7, 1903, č. 7—8, str. 179. Podpis uveden až u následující glossy: F. X. Š. Za nadpisem je bibliografický údaj: 2. vydání, Lipsko 1903. B. G. Teubner.

Str. 121. — Charlotte Broicher: *John Ruskin und sein Werk. Erste Reihe*. Volné směry 7, 1903, č. 7—8, str. 179. S podpisem: F. X. Š. Za nadpisem je bibliografická poznámka: Leipzig, 1903. Nákladem E. Diederichse.

Str. 121. — Paul Schultze-Naumburg: *Umění v domácnosti*. Volné směry 7, 1903, č. 9, str. 204; v oddíle Literatura; s podpisem: F. X. Š. Za nadpisem je bibliografická poznámka: Se svolením spisovatelovým přeložil L. Bílý. Stran 165. Nákladem J. Laichterovým 1903.

Str. 121. — Gustave Geffroy: *L'oeuvre d'Eugène Carrière*. Volné směry 7, 1903, č. 9, str. 204. Za nadpisem je bibliografická poznámka: Paris 1903, H. Pizze, éditeur.

Str. 122. — Trvalo hezky dlouho, než shledal... Volné směry 7, 1903, č. 12, str. 280. — Šaldova odpověď na Mrštíkův *Doslov* v druhém díle jeho souboru *Moje sny* (str. 843—844), kde Mrštík hájí své opravy, které mu Šalda vytkl v čl. *Chytil se* (viz zde na str. 105): „Nebyl jsem na žádný způsob povinen, vázati se na puntíčky svého textu, který měnití měl jsem celé právo, jak a pokud jsem chtěl“; neboť Mrštíkově prý šlo o Šaldovu metodu, již prý „připraví o styl i Shakespeara i Svobodovou“: „Pan Š. sám na sobě se přesvědčil, že vysekávatí obrazy a věty z kontextu patří mezi nejhnusnější zbraně, jakých vůbec užití možno.“

Str. 123. — Kunst. Halbmonatschrift für Kunst und alles Andere. Volné směry 8, č. 1, říjen 1903, str. 25—26. V oddíle Literatura. Podpis: F. X. Š. Za nadpisem je bibliografický údaj: Rediguje Petr Altenberg. První sešit. Vídeň, 1903.

Str. 124. — Franz Blei: *Prinz Hypolit und andere Essays*. Volné směry 8, č. 1, říjen 1903, str. 26—27. Podepsáno: F. X. Š. Za nadpisem je bibliografická poznámka: Insel-Verlag, Leipzig, MDCCCXIII.

Str. 125. — Ludwig Hevesi: *Oesterreichische Kunst im neunzehnten Jahrhundert. Ein Versuch*. Volné směry 8, č. 1, říjen 1903, str. 28. Podepsáno: F. X. Š. Za nadpisem je bibliografická poznámka: 2 svazky. E. A. Seeman v Lipsku.

Str. 125. — Camille Pissarro... Nekrolog ve Volných směrech 8, č. 2, listopad 1903, str. 53. Podepsáno: Š. V oddíle Zprávy a poznámky.

Str. 126. — T. R. Way and G. R. Dennis: *The art of James McNeill Whistler*. Volné směry 8, č. 3, prosinec 1903, str. 84. V oddíle Literatura. Za nadpisem je bibliografická poznámka: (Umění J. McNeill Whistlera) Londýn, George Bell and Sons. 1903. Stran XX + 128.

Str. 129. — Richard Muther: *Die belgische Malerei im neunzehnten Jahrhundert*. Volné směry 8, č. 3, prosinec 1903, str. 84. S podpisem: F. X. Š. Za nadpisem je bibliografická poznámka: S 32 vyobrazeními. Stran 108. Berlín, S. Fischer 1904 [!].

1904

Str. 133. — Maurice Barrès jako essayista. Volné směry 8, č. 6, březen 1904, str. 155—158. Ke knize *Barrèsové Amori et Dolori Sacrum*, uvedené v podtitulu, je pod čarou připojena bibliografická poznámka: Paříž, Felix Juven, 1903.

Str. 143. — Antonín Sova. Přehled 2, č. 21, 2. IV. 1904, str. 329—331; č. 22, 9. IV., str. 347—348; č. 23, 16. IV., str. 367—369. V oddíle Písemnictví. K nadpisu je uvedena poznámka pod čarou: Předneseno v klubu „Slavii“ 28. března 1904.

Str. 159. — Básník tragických osudů. Úvodem k tragedii Gyges a jeho prsten. Zlatá Praha 21, č. 24, 8. IV. 1904, str. 279; č. 25, 15. IV., str. 295. Psáno jako předmluva k Hebbelově tragedii, kterou Šalda přeložil pro Národní divadlo a která zůstala v rukopise a k velkému zklamání Šaldovu nebyla ani hrána.

Str. 170. — Josef Malějka: Exotikové. Literární listy 21, č. 13—14, 27. VI. 1904, str. 211—213 (špatné stránkování; má být: 235—237). Podepsáno: F. X. Šalda. V záhlaví je bibliografická poznámka: Stran 245. Nákladem Vilímkovým. — V Bibliografii Pistoriově není uvedeno.

Str. 176. — Román uměleckého svědomí. (Camille Maclair: La Ville Lumière). Volné směry 8, č. 8, 1904, str. 205—210.

Str. 194. — Divadlo a literární ethika i kultura. Volné směry 8, č. 9, str. 227 až 233. — Šalda tu formuluje svou kritiku současné správy Národního divadla a zároveň brožuru Kruhu českých spisovatelů Národní divadlo a české drama, kolem níž vznikla zdoluhavá polemika, hrozící zatemnit jádro sporu, když Šalda odvolal svůj podpis na ní. Viz Šaldovo Prohlášení z Volných směrů (zde na str. 222), polemické články Národní divadlo a české drama z Přehledu (zde na str. 222—226), a ostatní články polemiky (zde na str. 227—251), jakož i pozn. vyd. k těmto článkům (str. 266—285).

Polemičtí protivníci ponechali zásadní článek Šaldův celkem bez povšimnutí, takže další polemika se soustředila hlavně na otázku Šaldova podpisu. Pouze Přehled 2 (č. 42, 27. VIII. 1904, str. 678—679) přinesl nepodepsaný článek Osvobozující slovo, jímž se souhlasem a namnoze v přímých citátech parafrázoval Šaldovy myšlenky.

V Hlase národa 18. září navázal na Šaldův essay v obhajobě svých gloss na autorských rukopisech Jan Lier článkem Theatralia. V několika prvních odstavcích zesměšňuje Šaldův článek, jehož „honosný brokát... krumplován zase štědře perlami nevybraných přezdivek“: Šalda prý zneužívá Lierova „případu“, aby se snad „sám zdál být větším, a proto využije i „novinářského hadru čili cáru“ a „obratem ruky... bez kritiky a zkoumání obrací týž bezcenný hadr za nepochybný důkaz“ proti Lierovi. Šaldův článek přes své zdůrazňování důvěry, jaká musí panovat mezi divadlem a autory, je prý ve skutečnosti „atentátem“ na tuto subtilní důvěru, neboť Šalda prý, „aby přetrumfl „novinářský hadr čili cár“, nerozpakoval se vyvléci nejhrubší střelbu na komára, z něhož jenom nevraživá nedůtklivost učinila velblouda“. Svě glossy Lier omlouvá tím, že „při úmorné referentské práci značí taková glossa za uherský měsíc jednou bezděčně osvícením“. Důvěru porušili „svévolnou indiskretností“ autoři brožurky sami, když uveřejnili „soukromé, pro veřejnost neurčené a nestylisované poznámky“, neboť „nejen autoři musí

míti k divadlu důvěru, nýbrž i divadlo v autory, že nebude mu pro nic za nic podkládána zlá vůle, že nebude zostouzeno z podnětů pouhé, neukojené samolibosti“. Šaldův výpad je tedy prostě „nedopatření, k němuž byl sveden „novinářským hadrem čili cárem“ a potřebou, dostati se nějak ze zamodrehaného podpisového „případu“ — třeba na cizí útraty“.

Lierovi odpověděl Sezima v Radikálních listech 11 (č. 77, 1. X. 1904, str. 3). Vytkl mu, že až příliš navázal na článek Šaldův Divadlo a literární ethika i kultura, aby se mohl dovolávat argumentů, „jimiž pohubili velebného krasořečníka dosti krutě už spoluvydavatelé brožury“. Zároveň Sezima ve své odpovědi Lierovi odbyl essay Šaldův, jenž se prý „po odečtení obvyklých chocholatých floskulí šaldovských a operetně grandiosní perspektivy 200... let“ neliší od brožury. Mimo to jej ve své stati Strach o pedestal (viz pozn. vyd. zde na str. 278) bagatelisoval jako „interesantní bengál nad hrobem polemické reputace“, aniž jej blíže rozebral.

Str. 211. — Camille Maclair: Idées vivantes. Volné směry 8 (1904), č. 1, str. 30—34. V oddíle Literatura. Uvedeno bibliografickou poznámkou: Paris 1904. Nákladem Librairie de l'art ancien et moderne. Stran 309. Cena 3 fr. 50. — Na str. 216 v 8. ř. zdola je u názvu studie O klasicismu a akademismu vynesán odkaz pod čarou: „Přinášíme ji ukázkou knihy Maclairovy v tomto čísle.“

Str. 219. — Les arts de la vie. Volné směry 8 (1904), č. 7, str. 169—170. V oddíle Literatura. Nepodepsáno; v obsahu ročníku uvedeno pod jménem Šaldovým. Před vlastním textem je bibliografická poznámka: Revue měsíční, redigovaná Gabrielem Moureyem. V Paříži od ledna 1904.

Str. 220. — Camille Lemonnier: Constantin Meunier, sculpteur et peintre. Volné směry 8 (1904), č. 7, str. 170. Nepodepsáno; pod jménem Šaldovým uvedeno v obsahu ročníku. Před textem je bibliografická poznámka: Ilustrováno 71 gravurami a 32 plotnami mimo text. Paris, 1904. H. Floury, nakladatel. — V 3. ř. druhého odst. opravujeme slovo „virtuosa“ na „virtuosita“.

Str. 220. — Maurice Denis au Vésinet. Volné směry 8 (1904), č. 7, str. 170—171. Nepodepsáno; pod Šaldovým jménem uvedeno v obsahu ročníku. Za nadpisem je bibliografická poznámka: Bibliothèque de „l'Occident“. 1903. Saint-Germain-en-Laye. Stran VI + 19 s 2 rytinami mimo text, zarámováním a vignettami.

Str. 220. — Jean Lahore: Les habitations à bon marché et un art nouveau pour le peuple. Volné směry 8 (1904), č. 7, str. 171. Nepodepsáno; pod jménem Šaldovým uvedeno v obsahu ročníku. Za nadpisem je bibliografická poznámka: Paris, Larousse. Cena 2 franky.

Str. 221. — Robert de la Sizeranne: Les questions esthétiques contemporaines. Volné směry 8 (1904), č. 7, str. 171. Bez podpisu. Pod jménem Šaldovým uvedeno v obsahu ročníku. Za nadpisem je bibliografický údaj: Paris 1904. Hachette.

Str. 221. — *Alfred Lichtwark: Übungen in der Betrachtung von Kunstwerken.* Volné směry 8 (1904), č. 7, str. 171. Bez podpisu; pod Šaldovým jménem uvedeno v obsahu ročníku. Za nadpisem je bibliografická poznámka: Se 16 vyobrazeními. 5. vydání. Bruno Cassirer v Berlíně, 1903.

Str. 221. — *Známý ruský malíř Vasil Vasiljevič Vereščagin...* Nekrolog ve Volných směrech 8 (1904), č. 7, str. 172. Bez podpisu; autorství Šaldovo potvrzeno Žakavcem v jeho článku Ke spolupráci F. X. Šaldy s „Manesem“ v Umění 10, 1937, str. 386.

Str. 222. — *Prohlášení.* Volné směry 8 (1904), č. 7, str. 200. První veřejné Šaldovo stanovisko k brožurě Kruhu českých spisovatelů Národní divadlo a české drama. Slíbenou kritiku brožury viz zde na str. 194—210; vyšla až ve značně opožděném 9. čísle Volných směrů.

Brožura Kruhu českých spisovatelů Národní divadlo a české drama, kolem níž celý spor vznikl, shrnuje výtky, činěné Družstvu Wiesnerovu-Klumparovu a správě divadelní, jimž bylo ND svěřeno rozhodnutím zemského výboru království Českého od 1. července 1900 na dobu šesti let. Konfrontuje současnou praxi dosavadní správy s jejími někdejšími ideály, shrnutými v brožurě Včerejšek a zítřek Národního divadla (podepsané anonymně Modestus), jimiž především porazila své předchůdce. Ukazuje, jak zemský výbor vycházel i finančně nové správě vstříc, aby mohla snadněji plnit své cíle. Přesto však prý činohra dále upadá, repertoár je nadále různorodý a nesystematický: Protože divadelní správa „shání, kde co je v cizích literaturách špatného nebo aspoň pochybného, nemůže ztrácet čas s pokusy o provedení původních prací... Ať posuzují se zadané práce našich autorů co nejpřísněji a co nejsvědomitěji, ale ať stejné měřítko přikládá se pak i na cizí práce, aby naši dramatikové na jevišti, posvěceném především tvorbě domácí, měli alespoň tolik práv, kolik se jich ochotně přiznává i nejobskurnějším cizincům.“ (Str. 9—10.) Správa prý dokonce „systematicky pracuje na ubití naší činohry, soustavně utlouká všechnen zájem o ni, a to všemi prostředky, jež má k dispozici: Špatným repertoárem, favorisováním jedněch a zanedbáváním jiných sil, čímž herecům bere všechnu radost z povolání a všechnu tvůrčí sílu..., všechno své chťení a umění utápí v režisérských tricích a čalounických finesách, v té barevné zladěnosti, stylovosti a bohatosti výpravy, kterou se marně snaží zakrýt hluboký úpadek hereckého umění na své scéně.“ (Str. 10—11.) Někde se správa vrací i k těm baletům a výpravným hrám, které kdysi právem pranýřovala u svých předchůdců, a uvádí je uprostřed plné sezóny. — V další části picháží brožura k „nešetrnostem divadelní správy ve styku s autory“ (str. 13) a vytýká jí nevážnost a zpupnost, „úmyslné dráždění autorů správou, vědomou si své moci a odvislosti dramatikovy od nájemců scény“ (str. 14). Jako doklad uvádí zkušenosti Mayerovy (= Mariovy), Dykovy, Kamínkovy, Rožkovy, Suchého a Hilbertovy. Protože „neschopnosti ředitele a dramaturga výchova obecnstva děje se způsobem, jenž zbavuje... posledních nadějí v lepší budoucnost původní dramatické naší produkce“, povznáší brožura v závěru svůj hlas k zemskému výboru, jenž za dva roky bude rozhodovat

o dalších osudech Národního divadla. — Protest je datován v Praze 14. května 1904 a podepsán Dykem, Hilbertem, Jos. Holým, H. Jelínkem, Kamínkem, Kamprem, Karáskem ze Lvovic, Matějkou, Opolským, Rowalským, Sezimou, Sovou, Suchým a Šaldou. Za podpisy na další stránce je v kaligrafické úpravě otištěn citát z dopisu, v němž se se stanoviskem autorů brožury ztotožňuje O. Březina.

Po vyjití brožury se objevilo v Čase 18 (č. 146, 28. V. 1904, str. 6) *Zasláno*, kde „Výbor Kruhu českých spisovatelů sděluje dodatkem k brožurě Národní divadlo a české drama, že při podpisu p. F. X. Šaldy nedopatřením vypuštěna byla poznámka: (principiálně). — Rozumí se ostatně samo sebou, že za místa, která obsahem týkají se jen jednotlivých podepsaných osob, zodpovědní jsou pouze dotyčné osoby.“ Zasláno bylo umístěno na jednu z posledních stran Času mezi Hospodářské zprávy a Tržní zprávy. Dyk ve svých obsáhlých glossách k brožurě v článku *České hospodářství* (Přehled 2, č. 29, 28. V. 1904, str. 469—470) o Šaldově stanovisku mluvil.

První veřejná zmínka o tom, že „se proslýchá“, že jméno Šaldovo se ocitlo na brožurě neprávem, objevila se v nepodepsaném referátu ve *Slově 3* (č. 22, 30. V. 1904, str. 5). Zaráží prý, že „o jménu rozhodně nejvážnějším mezi všemi (F. X. Šaldově totiž) se proslýchá, že bylo ho bez jeho vůle, ba proti ní použito“.

V. Dyk, který s referátem Slova, jakož i s ostře odmítavým referátem F. V. Krejčího v Právu lidu (1. VI. 1904, str. 6) a s článkem Divadlo z Rozhledů 14 (č. 36, 4. VI. 1904, str. 841—845; podepsáno P. = Jos. Pelcl) polemisoval podrobně v *Přehledu 2* (č. 31, 11. VI. 1904, str. 500—501) ve stati *Národní divadlo a české drama 2*, otázku Šaldova podpisu na brožurě beze slova pomíjí.

Zmíněnému referátu Slova odpověděl vedle Dyka i K. Sezima v *Kronice Literárních listů 21* (č. 13—14, 27. VI. 1904, str. 230—236 — správně 254—260; článek je datován už 9. června 1904, podepsán Neždanov). Pro pozdější spor o Šaldův podpis je důležitý zvláště začátek. Sezima tu vykládá: „Souhlas podepsaných pokládá dlužno za souhlas principiální. Rozumí se snad samo sebou i v naší „nekulturní Boioitii“, že projev, signovaný řadou literárních jmen... neznamená... přijímání celého brožurového elaborátu do slova a do písmene... elaborátu, který napsán byl... běžnou façonou novinářského článku, aby zásadně vyhověl co možná všem a tím samým už zúplna a do detailů nevyhověl vlastně nikomu z podepsaných. Dramatičtí autoři... stylisovali si partie, jich se týkající, sami... Přitom vyhradil si p. F. X. Šalda, projeviv s brožurou souhlas výslovně toliko zásadní, že názor svůj na dnešní vedení ND vyloží ve zvláštním článku, který připravuje pro Volné směry... Naprosto nebylo v intencích... nikoho... ze spolupodepsaných, toužit brožurou... po znovunastolení staré, odbyté správy divadelní, která jistě nebyla lepší správou dnešní...“ V dalším se Sezima zabývá referátem J. Vodáka v Čase, F. V. Krejčího v Právu lidu, J. Pelclovým v Rozhledech — a vystoupením spisovatele Rožka, jenž prohlásil, že jeho případ byl v brožurě skreslen. V závěru ze-směšňuje „námluvy“ Slova u O. Březiny a F. X. Šaldy: „Ne, dobráčekové, i zde si děláte jenom zbytečné laskominy. U těch pánů vůbec marně antichambujete, zde Vám nepokvete pšenice, zde nekysne Vám už do smrti žádný... kšeftíček!“ (Tyto pasáže, týkající se Šaldy, ještě před uveřejněním prý Sezima Šaldovi předčítal a on s nimi souhlasil — viz Sezimovy poznámky v Radikálních listech 11, č. 54 — zde v této pozn. vyd. na str. 272, 1. odst.)

Zatím co tyto vysvětlivky Sezimovy ležely v redakci Literárních listů (vyšly až 27. VI. 1904), vyšlo opožděně — až někdy začátkem druhé polovice června — 7. číslo Volných směrů se Šaldovým *Prohlášením* (viz zde na str. 222). V 8. čísle, kde z pera Šaldova byla uveřejněna studie *Román uměleckého svědomí*, najdeme místo slíbeného článku Šaldova jen redakční poznámku, oznamující, že Šaldův článek *Divadlo a literární etika i kultura* se odkládá „pro zásobu staršího výsaze-ného materiálu do čísla příštího“. (VS 8, č. 8, str. 226.) Slíbený Šaldův článek vyšel skutečně v 9. čísle, které vyšlo zase značně opožděně, snad až někdy v září (viz zde na str. 194).

Zatím se situace vyvíjela takto:

25. číslo *Slova* (20. VI. 1904, str. 5—6) přineslo nepodepsaný článek *Ještě k brožurce Národní divadlo a české drama*, kde cituje Šaldovo Prohlášení z Volných směrů a dovozuje, „že by znělo velmi podivně, kdyby z něho nevysvítalo vlastně, že nepodepsal, že tedy bylo jeho jména neobyčejně beztaktným způsobem zneužito“. Rovněž prý podpisu Karáskova bylo užito neprávem. Nakonec se pisatel článku obrací na Dyka, aby vysvětlil „svrchovaně závažnou záhadu, kdo se vlastně z aranzérů zbytečně brožurky, a za jakým účelem, odvážil zneužití dvou vážných literárních jmen, aby svému osobnímu podniku dodal váhy před forem neza-svěcenou“.

V. Dyk odpověděl Slovu v *Přehledu* 2 (č. 33, 25. VI. 1904, str. 535 — na předchozích stránkách se zabývá nepodepsaným článkem Pelclovým „Spisovatel“ — z Rozhledů 14, č. 38, 18. VI. 1904 —, týkajícím se jeho účasti na brožurce): „Že všichni podepsaní nesouhlasí se stylisací celé brožury, prohlásil výbor Kruhu už mnohem dříve; co se týče podpisu pana Karáska ze Lvovic, bylo by lépe, kdyby Slovo případu se nechápalo, než bude příslušnými pány objasněn.“

Zároveň odpověděl Slovu K. Sezima (jeho Kronika VIII z Literárních listů ještě v této době nevyšla! — viz tuto pozn. vyd. na str. 267, 5. odst.) v *Radikálních listech* obšírným dopisem redaktorovi (RL 11, č. 51, 25. VI. 1904, str. 3): Slovo se prý zbytečně namáhá rozeštvat spolupodepsané autory, neboť „osoby, na brožurce podepsané, nesestoupily se v žádné tajné sdružení, neuzavřely tichého spolenectví na výboj i odboj, nepřisahaly si v žádném hlubokém sklepení o půlnoci věrnost na život a na smrt. Nejsou vázány vzájemnými službami a ohledy... , neboť není mezi nimi čachrů a šmejdu, které byly by nuceni krýtí obapolným šetřením a sentimentální ochotou — ... Nechtyl se p. Březina, nechtyl se p. Šalda, nechtyl se ani p. Karásek...“ Šaldovo prohlášení ve Volných směrech prý úplně koresponduje s prohlášením Kruhu v Čase i se Sezimovým komentářem v Literárních listech (ty ovšem vyjdou až za dva dny, 27. VI. — pozn. vyd.): „Ať si jen Slovo počká na tu p. Šaldovu kritiku... Tam uvidí, co znamenal principiální souhlas p. Šaldův, tam ucítí také mnohé, co napsáno bude přímo Macarátům na hřbet, shrbené včera před divadelní správou, dnes mimořádně — před F. X. Šaldou...“ Dopis je datován 24. června 1904 a podepsán K. Sezima (Neždanov). (Také tento dopis prý Sezima četl Šaldovi před uveřejněním — viz jeho tvrzení v RL 9. VII. 1904, zde v této pozn. vyd. na str. 272, odst. 1.)

Dykovi už *Slovo* nedopovědělo, zato ostře reagovalo na Sezimovu poznámku o čachrech v nepodepsané notici v č. 26 (27. VI. 1904, str. 2): Sezima prý

„s chlapeckou neodbytností obtěžuje a vtírá se v odstavci o čachrech způsobem, že by jako nezvedenec zasluhoval prostě na hubu...“ Slovo však nechce znechucovat své čtenáře polemikami s kdejakým hochem, který pro náš život znamená tak málo... Konstatuje tedy jen, že brožura Kruhu vyšla v druhém vydání s týmiž podpisy jako po prvé. Slovo prý tvrdilo, že podpis Šaldův a Karáskův se octl na brožurce neprávem a „tvrzení své s plnou rozvahou“ opakuje znovu. Kvapil prý má písemné doklady o stanovisku všech podepsaných autorů; ať je tedy uveřejní!

Téhož dne jako tato noticka Slova vyšla konečně *Sezimova Kronika* v *Literárních listech* (viz zde na str. 267, 5. odst.).

V polemice se Slovem pokračoval Sezima v dlouhém dopise redaktorovi *Radikálních listů* 11 (č. 52, 2. VII. 1904, str. 4 — dopis je datován 28. VI. 1904 a podepsán Karel Sezima [Neždanov]). Sezima se tu zabývá výpady Slova proti své osobě, poznámku Slova, že Kvapil má písemné doklady o stanovisku Šaldově a Karáskově, kvalifikuje jako „rozšlapávání... hloupého kavárenského žvastu“ (Sezima cituje Slovo) a v otázce, „jak točilo Slovo svůj soud o p. Šaldovi“, odkazuje redakci na svůj článek v *Literárních listech*, který konečně právě vyšel (viz zde str. 267, 4. odst.).

Na výzvu Slova, aby uveřejnil své dokumenty, reagoval *Kvapil Zaslánem ve Zvonu* 4 (č. 41, 1. VII. 1904, str. 576; datováno v Praze 28. června 1904), kde uvádí, že po vyjiti brožurky dopsal nebo dal dopsat svým právním přítelem všem spolupodepsaným autorům, aby mu vysvětlili kterýsi passus brožury; někteří se omlouvali, že brožurku (ať ji podepsali) ještě nečetli, a Šalda a Karásek prohlásili prý přímo, že byli podepsáni neprávem. Šalda v dopise z 23. V. 1904 napsal mimo jiné:

„Nepodepsal jsem brožuru, ani nezmocnil jsem nikoho k podpisu a dovídám se teprve z Tvého listu, že vyšla s mým jménem. Pánové z Kruhu dopustili se prostě nešetřnosti k mojí osobě a podepsali mne svémocně, spoléhajíce na můj částečný souhlas s textem svého elaborátu... Panu Sezimovi jsem řekl a p. Kamprovi jsem napsal... , že nepodepíšu a že sám za sebe a svým jménem ve zvláštním článku rozepíši se co nejdřív o věcech Národního divadla. P. Sezimovi pak výslovně řekl jsem, aby brožurou svojí nerozmnožovali obránce starého režimu, aby nebojovali v ní za eskapády problematických hereckých individuů a hlavně, aby mne nepodpisovali... Tím nepravím, že jsem spokojen s dnešním vedením (Nár. div.)... , ale to všechno řeknu po případě ve vlastním jméně a v článku a nechci žoldnéřovat v tlupě, která vystupuje nevím v čí službě... Slovem: nepodepsal jsem brožuru a nedal jsem nikomu zmocnění, aby mne podepsal — naopak i p. Kamper i p. Sezima věděli o mojí nechuti k ní a o mých klausulích a restrikcích... A podepsali-li mne, prohřešili se hrubou beztaktností na mojí osobě, a já protestuji veřejně proti ní...“

Druhého dne (24. V. 1904) Šalda oznámil Kvapilovi dalším listem, že podle výroků Sezimy a Kampra nebyl podepsán „zlou vůlí, nýbrž nedorozuměním“, a že požádal Kampra jako předsedu Kruhu, „aby Zaslánem v Čase co nejdříve konstatoval tento můj poměr k brožurce... a zejména, aby uvedl, že souhlas můj s ní byl jen v principu umělecké a literární kritiky, a jinak že v detailu učinil jsem nejednu výhradu a restriktci“.

Kvapil z toho vyvozuje, že se Šalda ke Kruhu choval loyálně, ale že se mu to nevyplatilo, jak poznal z jeho třetího listu (z 29. V. 1904):

„Ve věrejším Čase krčí se skutečně výklad výboru Kruhu, že u jména mého vypadla nedopatřením poznámka: (principiálně) — ale krčí se a musí se hledat skoro mikroskopem. Velmi nemile dojmá mne tento nedostatek loyality: já s pány v úterý večer smluvil, že vyloží srozumitelně v Zaslánu v listech, že jsem nesouhlasil se stylisací i argumentací některých míst — ale nenalezl k otevřeně řeči dosti odvahy... Jak vidíš, nestojím sám o to, abych byl přikrýván pláštěm jakékoliv kolektivnosti, a dovedu se z něho osvoboditi.“

Jiří Karásek ze Lvovic odpověděl Kvapilovi (30. května 1904) stručně:

„Nečetl jsem zmíněné brožury a ani nevím, jakým nedorozuměním se můj podpis na ni dostal... Všechny literární a divadelní aféry jsou mi svrchovaně lhostejnými.“

Kvapil prý nezamýšlel tyto zajímavé dokumenty publikovat, ale když už došlo k veřejné debatě, „nebylo by slušno zamlčet je“.

Spokojenost s Kvapilovým Zaslánem projevil *Slovo* nepodepsaným referátem *Ještě k brožurě Národní divadlo a české drama* v č. 27 (4. VII. 1904, str. 5—6), kde chválí Kvapila, že „otištěním svých dokumentů přispěl k dokonalé mravní opravě několika lidí, kteří pro své nízké a osobní cíle přišli s pláštěm péče o české drama, a mysleli, že mezi čtrnácti literárními jmény se jejich vlastní nečisté prsty spíš ukryjí“.

Výbor Kruhu se vyslovil o Šaldových dopisech Zaslánem v dalším čísle *Zvonu* 4 (č. 42, 8. VII. 1904, str. 588):

Tvrzení, že se Kruh dopustil nešetnosti k osobě Šaldově a podepsal jej na brožuru svévolně, „není pravdivé, poněvadž p. F. X. Šalda dal p. Sezimovi k tomuto podpisu plnou moc“. Podrobnosti prý Sezima osvětlil co nejdříve. „Ovšem p. Šalda užil při této plné moci klausule, souhlasu do 30%, kterýžto dodatek pro jeho neobvyklou a baroknost považoval pan Sezima za žertovný. Když pak po vyjití brožury na schůzi, 24. V. konané, pan Šalda prohlásil, že onen obrat myslil vážně ve smyslu „principiálně“, výbor Kruhu publikoval s ochotou jeho výhradu; vy-moci, aby jeho Zasláno v Čase, kde po přání p. Š. tento dodatek výlučně měl býti otištěn, bylo tištěno nápadně, nebylo v moci vydavatelů brožury...“ Před vyjitím brožury vytýkal prý jí Šalda jen nedosti temperamentní stylisaci, neurčitou argumentaci, žádal, aby byl vypuštěn podpis Ad. Weniga (jako příbuzného býv. řed. ND F. A. Šuberta) a aby byly potlačeny zmínky o jistých hrách, jejichž autorů si jinak váží. Bylo mu prý ve všem — až na přestylisování — vyhověno. Teprve na schůzi 24. V. 1904 — po vyjití brožury — přednesl Šalda další výtky: že se Kruh neměl „angažovat pro bezcenného Červa páně Rožkova, že neměl vytýkati nedostatečnost cyklu činoherního, poněvadž česká literatura dramatická na retrospektivu je příliš mladá, a tudíž takové cykly jsou zbytečné, a že on vůbec by dal hráti pouze řecké drama, Shakespeara, Goetha, Hebbela a „ještě snad některého z vrstevníků“ (Kruh cituje Šaldu). Co se týče Červa, vysvětleno mu, že vydavatelé brožury měli na mysli... pouze porušení smlouvy..., že vytknuta nedostatečnost cyklu činoherního prostě proto, že cyklus byl skutečně hrán; na třetí „redukcí“ nebylo možno vážně reagovati... Ani návrh p.

Šaldy na zřízení Volného jeviště... nemohl po zkušenostech, některými z vydavatelů učiněných, pokládán býti za dosti aktuální. Lze-li o nedostatku loyality mluvit, lze tak učiniti pouze u p. Šaldy, který 24 hodiny poté, kdy napsal *passus* o „tlupě, vystupující v nevím či službě“, nejen s touto „tlupou“ přátelsky se dohovořoval, ale dokonce i strategické pokyny k dalšímu „žoldnéřování“ jí poskytoval... Tolik na osvětlení obojakého a nestatečného jednání p. Šaldova. Co se týče věty o „tlupě v nevím či službě“, učiní vydavatelé brožury ještě příslušné kroky...“ Zasláno je datováno: „V Praze dne 5. července 1904“ a podepsáno Výborem Kruhu českých spisovatelů. — Slibené další kroky Kruhu následovaly v Zaslánu v *Národní politice* 22 (č. 196, 17. VII. 1904, str. 8) — viz pozn. vyd. zde na str. 273, 3. odst.

Podrobnosti o Šaldově podpisu, které avisovalo Zasláno výboru Kruhu ve Zvonu, uveřejnil Sezima v dopise *Radikálním listům* 11 (č. 54, 9. VII. 1904, str. 2 — dopis je datován 5. července 1904). Rozbírám tu především Zasláno Kvapilovo a dopisy Šaldy a Karáska, které tu Kvapil otiskl. Sezima prý dopisem vyzval Kvapila, aby uveřejnil ony listy, aby přestaly „poťouchlé dohady a klepařské narážky“ Slova a protože nepřipouští, pokud jde o jeho osobu, „nejen nížádné zlé vůle, nýbrž také ani nijakého „omylu“ či „nedorozumění“. Šalda se prý netajil od samého začátku svými sympatiemi k brožurě, již sliboval podepsat. Věděl prý, „že si dotyčné partie budou... formulovat dramatičtí autoři sami pod vlastní zodpovědností“. Námitky Šaldovy, vypočtené v Zaslánu výboru Kruhu ve Zvonu, které prý byly i námitkami Sezimovými, byly plně respektovány, nebylo však času na úplné přestylisování celé brožury. Šalda tedy slibil vyložit své myšlenky ve zvláštním článku ve Volných směrech a rozhodnutí, podepíše-li brožuru či ne, oznámí prý „zítra“ Kamprovi. Kamper však druhého dne nic nedostal, a tak Sezima urgoval Šaldu písemně, ba došel prý k němu ještě dříve, než Šalda jeho dopis dostal. Šalda mu oznámil, že právě zaslal Kamprovi negativní odpověď. Sezima se prý už nepokoušel toto rozhodnutí zvíkat; oznámil jen Šaldovi, že všechny jeho podmínky byly splněny, a rozmrzen přešel v hovor na jiné thema. Teprve když za dvě hodiny odcházel, vrátil se Šalda sám k brožurě. Tento závěrečný rozhovor se Sezimou odvažuje „reprodukovat... zcela přesně“ takto: „Pan Š.: „Nu, a co tedy brožura?“ — Já: „Obejde se bez vašeho podpisu... Jen když aspoň ten článek do Vol. sm. napíšete...“ — Ale p. Šalda řekl náhle: „Nu, tak vite co — tedy mě taky podepíšte...“ A po svém obvyklém šprýmovném způsobu dodal: „Můžete k mému jménu udělat hvězdičku a dole malinkou poznámku: do 30%...“ — Poděkoval jsem mu: „Děláte dobrý skutek, věřte...“ vždyť i my většinou exponujeme se tu za věci, na kterých nemáme nejmenšího osobního zájmu, nejsme-li dramatiky.“ — Pan Š.: „Měli byste vyzvat také Martena.“ — „Zastavím se u něho na cestě ke Kamprovi,“ slibil jsem, „A což, napíšete vy ještě také ten článek do VS?“ — „Článek? Ne — teď už asi ne...“ — Od p. Šaldy šel jsem, nezastihnuv p. M. doma, k p. Kamprovi. Podivil jsem se, když mi potvrdil, že dostal od p. Š. písemnou odpověď skutečně zápornou. Myslel jsem, že p. Š., sděluje mi to, pouze žertoval — a vysvětloval jsem si s p. Kamprem onu náhlou změnu v jeho rozhodnutí jedině okolností, že p. Š., píše svou odpověď panu K., nevěděl ještě, že jsme námitkami jeho vyhověli...“ — Brožura po svém vyjití nebyla prý dosti rychle doručena některým z podepsaných, takže dopisy Kvapilovy dostihly adresáty dřív, než dostali do rukou brožuru,

a tak nemohli odpovědět na Kvapilův dotaz. Šalda — rozmrzen tím — napsal Kvapilovi „přenáhlený první list“ a zároveň „nakvašené“ dopisy Kamprovi i Sezimovi. Sezima Šaldu ihned navštívil, dovolával se jeho svolení k podpisu a na jeho oznámení, že „již poslal“ do Času zasláno, jímž odvolává svůj podpis, chtěl reagovat rovněž zaslánem, neboť nepřipouští ani, že jednal z „nedopatření“, jak by teď byl ochoten Šalda uznat. Odpoledne přinesl Sezima Šaldovi brožuru a tu se od něho dověděl, „že se rozhodl zasláno do Č. neposílat: myslí prý, že by se tím věc zbytečně poškozovala. P. Kvapilovi napíše prý nový list, kde prohlásí vše za „nedorozumění“, a p. Kamprovi navrhně, aby Kruh sám učinil nějaké prohlášení, kterým by se vše urovnala“. Sezima tedy Šaldu pozval na schůzku, kterou si smluvil s Kamprem, Dykem a Jelínkem. Před nimi prý večer opakoval Šaldovi rozhovor, v němž dostal jeho mandát k podpisu, tak, jak jej zde reprodukoval, a znovu odmítl, že by jednal z „nedorozumění“, „ježto výrazy i tón jeho (Šaldy) byly zcela určité“. Šalda prý nepopřel nic, jen klausuli: „do 30%“ interpretoval jako „souhlas toliko zásadní“, což prý měli vydavatelé u jeho podpisu poznamenat. — Pak ujednali ostatní přítomní s Šaldou, že dají do Času přiměřené prohlášení. Teprve později se Sezima od Šaldy dověděl, že v onom prohlášení mělo být výslovně podotknuto, že si Šalda k některým detailům brožury zachoval své výhrady: v tom smyslu prý ohlásí ve Volných směrech svůj článek, který se rozhodl konečně napsat. Nakonec Sezima oznamuje, že poslední stanovisko Šaldovo loyálně vyložil už v Literárních listech (viz pozn. vyd. zde na str. 267, 5. odst.); příslušnou pasáž Kroniky, jakož i svůj první otevřený list Slovu, otištěný v Radikálních listech (viz pozn. vyd. zde na str. 268, 5. odst.), četl Sezima Šaldovi a on je plně schválil. (Ovšem tyto Sezimovy výklady, ač napsány dříve, vyšly až 25. a 27. června.)

K Zaslánu výboru Kruhu ve Zvonu připojil se vedle Sezimy ještě V. Dyk v diskusi *Přehledu* 2 (č. 35, 9. VII. 1904, str. 563): Chce prý mluvit o Šaldovi, „který má velmi mnoho co vysvětlovati; tak na př., jak je možno psát o určitých pánech jako „o tlupě nevím v čí službách“ a den nato familiárně se s nimi bavit a ujišťovat je svými „principiálními“ sympatiemi“. Pokud jde o Karásku, „zapomněl (Karásek) zatím na to, že původně usneseno, že brožuru podepíše výbor (Karásek byl jeho členem — pozn. vyd.); zapomněl, že byl přítomen čtení brožury, a neodmítl ji podepsati“.

Šalda se ke Kvapilovu Zaslánu ve Zvonu vyslovil statí v *Přehledu* (viz zde na str. 222).

Na Zaslánu výboru Kruhu ve Zvonu reagoval Šalda ve svém druhém článku v *Přehledu Národní divadlo a české drama* (viz zde na str. 223). Odtud také vyplývá, že zatím nesledoval vystoupení Sezimovo v RL; odpověděl mu totiž až po další části jeho Kroniky v Lit. listech, a to v Čase 17. VIII. (viz čl. K. Sezima, přijímám „Mužné srdce“... zde na str. 232).

Dykovi Šalda odpověděl až po jeho dalších poznámkách v *Přehledu* (viz zde *Zasláno. Básník a spolkař*... na str. 227).

Str. 222. — *Národní divadlo a české drama*. Přehled 2, č. 36, 16. VII. 1904, str. 581. — Název je společný polemické statí Dykově (smysl její viz zde v pozn. vyd. na str. 272, 2. odst.), jež je první, a Šaldově, jež je druhou částí. Parafrázi Kvapilova Zaslána ze Zvonu viz v pozn. vyd. zde na str. 269, 4. odst.

Kvapil zaujal stanovisko k Šaldovým výtkám v dopise, datovaném v Pieštanech 26. července 1904; redakce *Přehledu* jej uveřejnila ve svém článku *Dozvuky brožury Národní divadlo a české drama* (Přehled 2, č. 40, 13. VIII. 1904, str. 649). Kvapil ujišťuje, že z Šaldových dopisů citoval „všechno, co se týkalo sporu o správnost jeho podpisu na brožurce“. Své listy Šaldovi prý otisknout nemohl, protože je nemá; tu ať jedná Šalda sám. Ukáže se prý aspoň, pokud Kvapil souhlasil se stesky brožury a pokud si dovedl vyhradit volnost mínění i ve službách současné správy divadelní. Na tento dopis už Šalda nereagoval.

V témž 36. čísle *Přehledu* jako statí Dykova a Šaldova je na str. 582 stručný nepodepsaný referát o *Zaslánu výboru Kruhu českých spisovatelů ve Zvonu*, odpovídajícím na Kvapilovo uveřejnění Šaldových listů (viz pozn. vyd. k Šaldovu Prohlášení zde na str. 269, 4. odst.). Když psal Šalda svůj druhý článek *Národní divadlo a české drama*, věděl o Zaslánu výboru Kruhu jen z tohoto referátu, podobně jako o výkladech Sezimových ze zmínky v statí Dykově (viz Šaldův druhý článek z *Přehledu Národní divadlo a české drama* zde na str. 223).

Str. 223. — *Národní divadlo a české drama*. Přehled 2, č. 37, 23. VII. 1904, str. 599—600. — Pokračování polemiky o Šaldův podpis na brožure *Národní divadlo a české drama*. Odpověď ve formě dopisu redaktorovi na Zaslánu výboru Kruhu ve Zvonu (viz pozn. vyd. na str. 270), jak je znal Šalda ze stručného referátu v *Přehledu* 2, č. 36, 16. VII. 1904, str. 582, a Dykovi z téhož *Přehledu* (viz pozn. vyd. k předešlému článku). *Postskriptum* odpovídá Šalda spisovatelům, kteří spolupodepsali brožuru a nyní vystoupili proti výrazu „nechci žoldnéřovat v tlupě, jež jest nevím v čí službě“; jejich *Zasláno*, žádající, aby Šalda uvedl důvody svého podezření, je v insertní části *Národní politiky* 22 (č. 196, 17. VII. 1904, str. 8); je datováno v Praze 10. července 1904 a podepsáno Dykem, Hilbertem, Holým, H. Jelínkem, Kamínkem, Kamprem, Matějkou, Rowalskim, Sezimou a Suchým. Nepodepsali tedy Sova, Opolský a Karásek.

Na Šaldův dopis s postskriptem odpovídá v témž čísle *Přehledu Jaroslav Kamper*, rovněž dopisem redaktorovi (Přehled 2, č. 37, 23. VII. 1904, str. 601), datovaným v Praze 21. VII. 1904, a Viktor Dyk.

Kamper se brání proti Šaldovu nařčení z nedostatku loyality tím, že o znění zaslána v Čase nerozhodoval on, ale výbor Kruhu na schůzi 26. května. Druhého dne bylo zasláno předáno redakci Času a 28. května otištěno. Mělo-li se vyhovětí stanovám, nemohlo zasláno ani dříve vyjít. Také text prohlášení neformuloval Šalda na schůzce 24. V. „výslovně a doslovně“, nýbrž „vyložil jen, co si přeje v zaslánu mluvit“. Svou přesnou stylisaci zaslal Kamprovi až v dopise druhého dne. Výbor Kruhu vynechal z ní passus, že Šalda má „v jednotlivostech i proti stylisaci a argumentaci brožury své námitky“, neboť to samo sebou plyne z prohlášení, že jeho souhlas je pouze principiální.

Viktor Dyk pak připisuje ještě několik poznámek. Šalda, „který dal p. Sezimovi, jak přiznává, mandát, aby byl na brožuru Kruhu podepsán, současně psal soukromě, v dopisu, o kterém se nenadál, že bude otištěn, p. Kvapilovi o vydavatelství brožury jako o „tlupě, nevím v čí službách“. Nyní říká, že Kruh nedostal podnětů, jaké kladl... Pan F. X. Šalda tehdy... nemohl vědět, že se podmín-

kám nedostálo... Vždyť ani definitivního znění brožury tehdy — dle svého tvrzení — neznal. — Ačkoliv tedy musil předpokládat, že podpis stal se na základě onoho mandátu, panu Kvapilovi předstíral, že se podpis tam dostal proti jeho vůli...“ Šaldův výklad o „žoldnéřování“ je prý nedostatečný, neboť výrazy „tlupa“ a „dobrá inspirace“ si odporují, a Dyk trvá na tom, že je „brutálním a zneuctivajícím bezdůvodným obviněním“. Také Šaldova poznámka, „jako by kritika jednoho družstva byla sama sebou už bojem pro družstvo staré, zaráží až nedostatkem logiky, o níž tak superiorně p. Š. mluví.“ — Šalda prý také trpí zapomnětlivostí: „V původním dopise připouštěl mandát p. Sezimovi, v postskriptu píše, konečný můj dojem byl, že mne p. Sezima pustil z klepet...“ S pánem tak špatné paměti zbytečně polemizovat. Vyvrátí se nejlépe sám...“ Konečně Šaldova stíznost, že mu autoři neposlali Zvon se svým Zaslánem a Sezima Radikální listy, je prý „trochu podivná“, neboť prý Šalda svou „perfidii, v dopise Kvapilovi obsaženou,“ znemožnil výboru Kruhu „veškeré společenské styky“.

K výkladům Šaldovým napsal svůj komentář i K. Sezima, a to v *Radikálních listech* 11 (č. 59, 27. VII. 1904, str. 2—3, a č. 60, 30. VII. 1904, str. 3): „Pánovi, který první zradil přátelství... postranní perfidii o „žoldnéřování“ a „tlupě nevím v č. službě“,“ upírá Sezima právo žádat, aby mu předpláceli listy, kde byl publikován „skromný dotaz k Jeho Milosti, co ráčila mluvit oněmi insinuačními“. Také Šaldova obava, že brožura posílí bývalou správu ND, je zbytečná, neboť Sezima sám přestilisoval kvůli tomu celou druhou stranu, zatím co Šalda na kartáčovém otisku neoznačil nic, ač jinde provedl vlastnoručně několik korektur. Při schůzce s Kamprem, Dykem, Jelínkem a Sezimou Šalda o žádném „oklamání“ nebo „nesplnění podmínek“ nevěděl. Podobně prý tehdy Šalda nevěděl ani o tom, že by kdy kladl požadavek, aby brožura „nebojovala za eskapády různých hereckých individuí“, jak napsal v prvním dopise Kvapilovi. Upozornil prý jen na některá místa, která by mohla být špatně vykládána. Nakonec „čekal věnec za prvenství v tomto maloměstském nazírání na celou věc na p. Šaldu“. Šaldův citát ze Sezimova dopisu o „spiklencích“ vykládá Sezima jako ironickou romantiku a dodává: „Vpravdě nestáli jsme o podpis p. Šaldův nijak více než o podpis jiných pánů... — p. Sovův nebo p. Procházkův na příklad...“ Potom Sezima znovu líčí Šaldovo kolísání i závěrečnou scénu, v níž mu vyslovil svůj souhlas s brožurou do 30%, což prý zprvu myslel zertovně, což však později před svědky prohlásil za zcela vážné, když mezitím v listu Kvapilovi popěl, že dal svolení k podpisu a „očeřňoval chutě ty, s nimiž necelých 24 hodin nato familierně (ano, velmi familierně) se bavil, s nimiž smlouval prohlášení, kterým měla být zakryta jeho blamáž před p. Kvapilem, jimž dával nadto k dalšímu „žoldnéřování“ různé „strategické pokyny“, třeba dosti naivní a velmi zbytečné...“ Za sebe pak Sezima dodává, že by si byl nejraději — rozčilen Šaldovým „obojakým jednáním“ — celou věc s Šaldou vyřídil obapolným zaslánem v Čase. Kdyby však tušil pravý obsah Šaldových listů Kvapilovi, netratil by s ním vůbec řeči. Ale Šalda mu prý o své „insinuaci“ řekl jen tolik, že „psal Kvapilovi cosi velmi nevinného o nechuti vystupovat v šiku, složeném z živlů nerovnocenných“. — Šalda prý také projevil Sezimovi přání scházet se s representanty Kruhu častěji a „vzpomínal... s povděkem srdečné zábavy, v jaké uplynula mu jeho schůzka“. Když to Sezima oznámil

přátelům, nepozoroval prý „bohužel, že by se bylo sdělení toto setkalo u těchto pánů s přílišným nadšením“. V závěru vyslovuje Sezima potěšení z toho, „že svým zakročením (u Kvapila) přiměl... panstvo k veřejnému projednání této romantické historie, o níž mluvilo se až dotud jen v pohodlných narážkách a houževnatě udržovaných pokoutních nápoděvách“. Šaldovi pak ještě odpovídá, že cť cizí myšlenku, ne však „tristní, věčně uhýbající a věčně kličkující nejistotu, hadovitě sofisma, po větru plápolající cár...“, a radí mu, „aby přišť, budou-li kde ještě státi o jeho společnost, přinesl s sebou vždy jen mužné a poctivé srdce, které nebrání člověku doznat zítra, co cítil i řekl včera a k čemu ještě dnes vyslovoval svoje plné sympatie...“.

Dříve než mohl Šalda glosovat tyto výklady J. Kampra a V. Dyka v Přehledu a K. Sezimy v Radikálních listech, byl upozorněn na nepodepsaný *feuilleton* Slova 3 (č. 30, 25. VII. 1904, str. 4—6), kde vztahoval kterési nařčení proti sobě a napsal proto dopis redaktoru Slova (viz zde na str. 227).

Str. 227. — *Vážený pane redaktore...* Slovo 3, č. 31, 1. VIII. 1904, str. 6. Dopis redaktoru Slova; Pistoriova Bibliografie jej neuvádí. Dopis je doprovázen touto poznámkou: „Hořejší dopis páně Šaldův otiskujeme nejen z povinné loyality, ale docela i s radostí. Potlačuje jeden z klepů, proti nimž, jako výsledkům našeho malého literárního fora, namířen byl náš minulý feuilleton. Tento dopis je nejlepším k němu závěrem.“

Zmíněný Šaldův článek *Dívaldo a literární ethika i kultura* vyšel v opožděném 9. čísle Volných směrů 8, a to asi až v září (viz zde na str. 194).

Pro poznání dalších osudů polemiky o Šaldův podpis na brožuru Kruhu viz Šaldova zaslána v Času (zde na str. 227 a n.), jimiž odpovídá Dykovi, Kamprovi, výboru Kruhu a K. Sezimovi (viz parafráze jejich statí v pozn. vyd. zde na str. 273 a n.).

Str. 227. — *Zasláno. Básník a spolkař čili trochu mikroskopické hledání pravdy.* Čas 18, č. 212, 3. VIII. 1904, str. 5—6. V 1. ř. 3. odst. na str. 227 opravujeme: ...byl u mně... na: ...byl u mne... V posledním ř. 1. odst. na str. 230 opravujeme podle smyslu: Dotaz můj... na: Dotaz svůj... — Šaldova odpověď *Dykovi* z Přehledu 2, č. 37, 23. VII. 1904, str. 601 (viz zde pozn. vyd. na str. 273, 6. odst.). V též čísle Času uveřejnil Šalda ještě Zaslána J. Kamprovi a výboru Kruhu (obě viz zde na str. 230—232). Dyk i Kamper se ozvali až po měsíci v Radikálních listech 11, č. 70, 3. IX. 1904, str. 2, zvláštními zaslány Šaldovi.

Zasláno Dykovi je datováno v Navarově 29. srpna 1904. Dyk tu zdůrazňuje, že brožura akceptovala námitky Modestovy proti starému družstvu, a že tedy Šaldovy výklady, že kritisovala jen správu novou, jsou nesprávné. — Dále se Dyk podivuje, že se Šalda zřekl „veteránsko-spolkového nemravu“ (Dyk cituje Šaldu) až 22. května, kdežto dříve mu byl nakloněn. — Že je v Radikálních listech „cosi zajímavého“ (Dyk cituje Šaldu), věděl prý Šalda z jeho článku, o němž sám ve své replice mluví; mohl si je tedy objednat. (Ovšem článek Dykův mohl dostat Šalda do ruky až po 16. červenci, kdy vyšlo patřičné číslo Přehledu, kdežto Sezimovo Zasláno v Radikálních listech už 25. června.) — Obrana Šaldova proti Dykovi

načtení, že dal Sezimovi mandát k podpisu a současně urazil spolupodepsané autory, je prý charakteristická svou „truchlivou vítězoslávou“, neboť Šaldovi je „za sedm dní možno se dopustit nečestného jednání“. O mandátu a porušení podmínek se Šalda Kvapilovi nezmínil; napsal jen, že se mu nechce žoldnéřovat v tlupě. V případě splnění podmínek se mu však žoldnéřovat chtělo? Dva dny po dopisu přiznal přece mandát, jen „principiálně“ ovšem. Z čehož plyne: „sedm dní před tím ano, dva dni po tom ano; ale v okamžiku, kdy psal p. Kvapilovi, ne... Ne současně tedy: jenom sedm dní po tom a dva dni před tím!“ — Šaldova výtku Dykovi, že na schůzce 24. května nebyl až do konce, je prý nemístná, protože Dyk mluvil vždy jen o tom, co se dalo za jeho přítomnosti. Ovšem „charakterní úroveň“ gentlemana „vedlejších možností“, který se podepisoval Ptáček, umožňuje prý i domněnku, že po odchodu Dykové mluvil opak toho, co za jeho přítomnosti. — Dykovi Šalda už neodpověděl.

Str. 230. — *Zasláno. Panu J. Kamprovi*. Čas 18, č. 212, 3. VIII. 1904, str. 6. — Šaldova odpověď *Kamprovi* z 37. čísla Přehledu 2, 23. VII. 1904 (viz zde pozn. vyd. na str. 273, 5. odst.). — Kamper se ohradil až po měsíci zaslánem *Panu F. X. Šaldovi* v *Radikálních listech* 11, č. 70, 3. září 1904. Jeho zasláno, datované v Praze 28. srpna 1904, vyšlo společně se zmíněným *Zaslánem Dykovým* (viz pozn. vyd. k předcházejícímu článku).

Kamper prohlašuje Šaldova tvrzení za „vědomé a čiré nepravdy“. Na schůzi 24. V. byl prý smluven jen obsah prohlášení, ne jeho znění; Kamper prý upozornil Šaldu, „že prohlášení může dáti jediné výbor Kruhu, a nebylo pochybností, že výbor osvědčení takové dá“. Návrh stylisace zaslal prý Šalda Kamprovi až druhý den ráno v dopise. Tvrzení Šaldovo, že přišel na schůzi na základě Kamprova dopisu, je prý nepřesné: Kamper prý nezval Šaldu ke schůzce na večer, poněvadž v tu dobu ani nevěděl, že večer schůzka bude. Šaldovu zapírání prý nic nepomůže povýšeně arogantní tón jeho polemik. — Ani tomuto zaslánu Kamprovu (jako Dykovu) necítil se Šalda povinen odpovídat. Dříve než tato zaslána jeho protivníků vyšla, adresoval sám *Zasláno* (viz zde na str. 231), a to výboru Kruhu; také Sezimovo nové vystoupení v *Lit. listech* a Šaldova odpověď na ně v Čase (viz K. Sezima, příjmím „Mužné srdce“... zde na str. 232) je časově dřívější.

Str. 231. — *Zasláno*. Čas 18, č. 219, 9. VIII. 1904, str. 6. Na str. 232 v posledním ř. opravujeme zřejmý omyl: 6. července na 6. srpna. — Další článek polemického řetězu, Šaldova odpověď výboru Kruhu, jehož prohlášení ze Zvonu Šalda konečně dostal a již doplnil svůj dřívější komentář k němu (viz zde na str. 223; parafráze prohlášení výboru Kruhu je v pozn. vyd. na str. 270, 7. odst.). V dalším boji s Šaldou zůstal *Sezima* v *Radikálních listech* (viz Šaldovu stať K. Sezima, příjmím „Mužné srdce“... zde na str. 232), k němuž se v září přidružil E. Sokol v *Rozhledech*.

Str. 232. — *Karel Sezima, příjmím „Mužné srdce“, čili propuštěná služka „mluvi“*. Čas 18, č. 226, 17. VIII. 1904, str. 2—3. V oddíle Beseda.

Šaldova odpověď na předchozí články *Sezimovy*, zvláště na statí z *Rad. listů* 9. VII. až 30. VII. (parafráze viz zde na str. 271, 2. odst. a str. 274, 2. odst.) a na

poznámky v *Kronice IX* (Román v dopisech o dopisech. — „Boj Artušův s rytíři stolového kruhu“, velká výpravná hra se zpěvy; inscenoval režisér p. Kvapil. . .) v *Literárních listech* 21, č. 15—16, 6. VIII, str. 259—264 (správně 283—288), kam Sezima shrnul vývody svých dřívějších článků; článek je podepsán Neždanov a datován už 22. července 1904. — Na Šaldův pamflet z Času o „propuštěné služce“ odpověděl K. Sezima v *Radikálních listech* 11 (č. 68, 27. VIII. 1904, str. 2—4) statí *F. X. Šalda alias Hadí muž aneb Literární etika a charakternost in concreto*: Pod čarou Sezima prohlašuje, že je nutno „změřit sílu jeho (Šaldova) hrdinského zraku a podrobit žertovné zkoušce — stud nestydatého“, čímž omlouvá „mnohé v tomto článku, co sice nejednou našel... příležitost řci do očí příteli Šaldovi, co bylo by však dodnes zůstalo nenapsáno, nebýt ušlechtilé jeho snahy, svědčí prohraný spor o oprávněnost prostého podpisu na pole co nejosobnější, nebýt jeho neslychané — odvahy, s jakou hotov je teď zapřít nos mezi očima...“ — Šaldův „otupělý vtip“ se prý v jeho pamfletu vybil pravou „podskalskou idylou“, ostouzející nedostižný vzor Herrmannův. „Kletba epigonů“ ho prý náhle zbavila vši „ryzosti stylové... zázračně vysokého ethosu, grandiosního pathosu, aristokratické noblesy gesta a superiority vkusu... o nichž tak efektně dovede deklamovati tento příkladný krasořečník, ...velebený hlasatel literární etiky a charakternosti in abstracto...“ Šaldův výraz je prý samá nuance a „pikantní polostín, v jakém tak pěkně se to uníká pravdě“. „Veliký František Xaver“ tu prý vzpomíná na talentované mladé literáty, kteří k němu docházeli na táčky, „jenže ovšem čtrnák neřká, že si sám za nimi prve div nohy neuběhal, že zval je k sobě horoucími listy, vábil a lákal je jako stárnoucí krasavice...“. Při jejich horování o jejich Jakobsenech, Turgeněvch a Hanssonech „sňal obyčejně s hřebíku zaprášenou mandolinu na modré pentli, hrábl snivě do strun a pěl k tomu hlasem unylým a necvičeným: „Krásný vzhled je na ten boží svět, la — la — la...“ Ale mladíci brzo prokoukli jeho kritickou kuchyni. Omlouvali však vše „hysterickým prostředím... dobromyslných adorátůrek, jejichž nehorázným obdivem cítil se slovutný estét kolbán nejinak než jako hýčkaný hrdinský tenor...“. To z něho učinilo „cośi podobného balsamované kočce“, chorobně domyšlivého podezíravce bez autokritiky, komicky nedůtklivého autoritáře a velikášsky nadutého „literárního papeže“, jak tomu už sám říká. Tito mladí muži se prý snažili „vynést ho z tohoto mausolea na ostřejší vzduch“ a nehoršili se na něho, ač právě na něm viděli ověřeno jeho vlastní psychologické pozorování o literárním životě v Čechách, zhuštěné do sentence: „U literátů vede cesta k srdci přes hřbet.“ Před divadelní brožurou Šalda prý „kolísal nějakou dobu mezi Kruhem a Arkadií estetických five o'clocků“, než se dal „ovšem na zběhlý úprk před rozhorlenou tváří p. Kvapilovou“. Ale i potom „kryt zbytečnou loyaltou a neobezřetným pohostinstvím“, přál si častěji navštívit Kruh a nešetřil superlativů, syt „adorací a fetišismu, estetického čaje, preciesek“. Ale pro poslední jeho „infamie“ a „eskapády“ za zády Kruhu, i pro „vzpomínky na dřívější proslulé metamorfosy a notorické ‚evoluce‘ p. Šaldovy“ nevzbudila jeho „planoucí touha“ v Kruhu „valného ohlasu“. A tak nyní „etherný“ Šalda zhrubl a gaminicky se posmívá i fysickým vlastnostem svých známých. Na Šaldovu výtku, že ho nechává v reprodukci rozmluvy mluvit málo ozdobně a duchaplně, Sezima odpovídá, že Šalda v soukromí — ač jinak krasořečník — nemluvívá „geniovou mateřštinou“,

nýbrž spíše triviálně zrnitým žargonem svatouškovité bodrosti a joviálnosti jako nejvykutálenější a nejmazanější spekulant. Hněte-li nyní „hadího muže“ a „kritického augura“ kronika Literárních listů, připomíná mu Sezima, že ji kdysi chválil a měl laskominy „zapytláčet si... úkradem“ a rozvíjet „vedlejší možnosti“ právě v ní, a to pod jeho pseudonymem Neždanov, tehdy už dobrovolně prozrazeným; schladl však — „tento pravzor heroismu a charakternosti“ —, když se dověděl, že každá šifra bude koncem roku prozrazena v obsahu. V přítomném sporu už užil „Hadí muž“ všech „povědených hmatů svého řemesla“: Představil se s „krokodýlími slzami“ jako oběť „beztaktního štvání“, pak si zahrál na „literárního mandarína...“, krušícího trpaslíky tam dole, až musil nakonec udělat ze všech svých protivníků „falešné svědky, lháře a baby“, aby nevyšlo na jevo, „čím že je asi konec konců on sám“.

Feuilleton Sezimův je datován v Hořešovicích 25. srpna 1904.

Šaldova odpověď na tento Sezimův pamflet vyšla až ve 41. čísle Slova 3 (10. X. 1904, str. 5—6): Usvědčení lháře (viz zde na str. 235). Mezitím se utkal Sezima s Lierem, který v Hlasu národa 18. září 1904 odmítal Šaldovo obvinění z jeho článku Divadlo a literární ethika i kultura, v kterémžto boji se nejednou oba polemikové obrátili proti Šaldovi (viz zde pozn. vyd. na str. 264—265).

Str. 235. — Usvědčení lháře. (K. Sezimovi.) Slovo 3, č. 41, 10. X. 1904, str. 5 až 6. — Šaldova reakce na Sezimův článek F. X. Šalda alias Hadí muž aneb Literární ethika a charakternost in concreto v Radikálních listech 11, č. 68, 27. VIII. 1904, str. 2—6 (viz pozn. vyd. k Šaldovu čl. K. Sezima, přijímám „Mužné srdce“... zde na str. 277). Parafráze Sezimova čl. z RL 30. VII., na nějž tam Šalda naráží, je zde v pozn. vyd. na str. 274—275. Závěrečné odstavce se týkají článku E. Sokola Polemiky (Pohled z povzdálí) v Rozhledech 15, č. 1, 1. X. 1904, str. 16 až 19; Šalda sám na ně dále navazuje ve svém článku Polemiky v Přehledu 3, č. 3 a 4 (viz zde na str. 237).

Sezima reagoval na Usvědčení lháře článkem Strach o piedestal (F. X. Šalda, heros pravdomluvnosti — redivivus?) z Radikálních listech 11, č. 81, 15. X. 1904, str. 2—3 (stať je datována 12. X. 1904): Šaldovým „spíláním“ a „cynickým smíchem“ je prý už nasycen Čas, Volné směry i Přehled, a tak se Šalda musil uchýlit do Slova, „kde mu ještě před nedávnem — ó trnitá stezko, vedoucí k srdci přes hřbet!“ — pramálo delikátně „ocasů řezali část nejbolestnější“ — „!“. Článek Usvědčení lháře ve Slově prý svědčí, že se Šaldovi „k smrti zalíbilo v americkanském humbugu, v poutově kramářském bombastu, vypočteném na nejhrubší sensaci ulice a diváctva“. Svůj dopis, který Šalda otiskl, označuje Sezima za „chvatnou, v poslední chvíli načrtnutou urgenci“, a za „romantickou epistolu, v níž hemžilo se to příšerně zježenými „spiklenci“ a strašilo „násilím“ na každé řádce...“ a v níž „vydřápal“ odpověď „od gentlemana, který sám si k ní stanovil lhůtu“. Šalda prý „kompromituje... těžce svůj důvtip ryze typografickými argumenty nejtuchnější litéřiny, jakou disponuje officina p. Wiesnerova“ a „udýchaně namáhá se vytlouci kapitál z každé formální zdvořilůstky, jakými (Sezimu) zahrnoval on sám vždy až do omrzení a jež mohl (Sezima) mu proto občas všim právem božským i lidským oplatiti vlídně — třeba poloirnickým komplimentem“. Získání Šaldova podpisu

nebylo prý spolkovou etf Sezimovou, ale „osobní etf p. Šaldovou, heroickou a zcela výmínečným zákonům podrobenou ovšem“. Naopak Sezimovi prý bylo „stydno až do krve před soudruhy“, když měl omlouvat Šaldovo pathologicky nerozhodné slaboství, a snažil se všemožně „uhájit... seriousness přítele“, jemuž kdysi pomáhal „v naivním entusiasmu nedosti informovaného nadšence udržovat legendu silného umělce i... poctivého člověka...“. Článek Sezima zakončuje „malou apostrofou“, v níž oslovuje Šaldu „monsieur“ a „signore“, připomíná mu, že on, Sezima, přinutil Kvapila, aby publikoval Šaldovu „skandální milostnou korespondenci“, a že on, Sezima, vypověděl Šaldovi „všechno, i nejstudenější styk“, jakmile poznal jeho — „masivní diplomaci“; podle toho ať Šalda přístě zařídí svou hrdost.

K narážce Sezimově, že Šaldu „z Času zdvořile vystrčili“, poznamenal Čas 18 v č. 289 (19. X. 1904, str. 5) v rubrice Páté přes deváté, „že toto tvrzení páně Sezimovo je docela nepravdivé“: „Mezi redakcí Času a panem Šaldou nestalo se vůbec nic od posledního zaslání...“

V 290. čísle Času (20. X. 1904, str. 5) uveřejnila i krátký dopis redakce Volných směrů, která vyvrací Sezimovu pomluvu, že „ve Volných směrech mají jich (Šaldových myšlenkových debat) tak zrovna po krk“.

Po Času a Volných směrech odpověděla Sezimovi i redakce Přehledu ve 4. čísle (22. X. 1904, str. 72) nepodepsanou notickou, již vyvrací Sezimovo „zvonení“, že Šaldu z Přehledu „vypoklonkovali“, neboť „právě Přehled byl z těch nemnohých českých listů, který ocenil (viz zde pozn. vyd. na str. 264, 6. odst.) spravedlivě význam věcně, čistě a neosobní úvahy o literární ethice, kterou otiskl p. Šalda ve Volných směrech“. A ostatně „Přehled literární práce Šaldovy, ať již mají formu „debat“, či jinou, otiskuje dál a velmi rád“. (V témž čísle Přehledu je dokončení Šaldova článku Polemiky.)

Nečekaje na Šaldovu odpověď uveřejnil Sezima v 83. čísle Radikálních listů 11 (22. X. 1904, str. 4) krátký článek K feuilletonu: „F. X. Š., heros pravdomluvnosti — redivivus?“, datovaný 20. října 1904: Sezima tu odpovídá redakci Přehledu, Času a Volných směrů, že plným právem mohl předpokládat, že Šaldovy polemiky odmítly uveřejňovat, když se Šalda se svými „polemickými alotriemi“ uchýlil až do Slova. V poznámce pod čarou slibuje Sezima odpověď na Šaldovu novou „polemickou tasemnici“ v Přehledu (viz zde Polemiky na str. 237) i na „všecky jiné hlouposti, které snad mezitím jinde na něj vychrlí“.

Na Sezimovy útoky reagoval Šalda statí Ještě o K. Sezimovi... (viz zde na str. 244). Dříve však odpověděl v Přehledu Elgartu Sokolovi, který v Rozhledech odsoudil způsob jeho někdejších polemik s Mrštíkem i jeho polemiky současné (viz pozn. vyd. k Šaldovu čl. Polemiky zde na str. 279—280).

Str. 237. — Polemiky. Pohled ze žabi i s plačí perspektivy. Přehled 3, č. 3, 15. X. 1904, str. 51—53, a č. 4, 22. X. 1904, str. 72—74; v oddíle: Pisemnictví. Diskuse. Polemiky. — Na str. 241 v 9. ř. 2. odst. opravujeme: ...neviděli jsme nic než svoji čistou pravdu a za ní jsme se bili... na: ...a za ní jsme se bili... Šalda věnoval pozornost Sokolovu článku Polemiky, Pohled z povzdálí (Rozhledy 15, č. 1, 1. X. 1904, str. 16—19) už v závěru statí Usvědčení lháře (viz zde na str. 237). Sokol vystupuje proti osobním polemikám, jež útočí „s abstraktního stanoviska

absolutní dokonalosti“. Jím prý „zhynuli... Šalda kdysi, V. Mrštík, Dyk... — ne nejhorší hlavy...“. Šalda dokonce prý v pathetickém závěru proskriboval Mrštíka a dal ho „do literární klatby ve jménu etické ryzosti umění“; a dnes „dává se strhnout do polemiky bláznivé... a ve jménu téže etické ryzosti padá se svého piedestalu“ a tomuto „detronisování velekněze“ přihlíží prý lid a mládež: Umění se diskredituje, i skuteční umělci se pokládají pak za augury. „Snižujeme lid, zvykáme ho otravě — a podíváme se, až někdy odmítne zdravé sousto... a křikne na nás: Cheem se bavit, hněte se! Circenses!...“

Na Šaldovu obranu v článku Polemiky (Pohled ze žabí i s ptačí perspektivy) — navázal Sokol svým dalším článkem v *Rozhledech*, nazvaným *Příspěvek k pathologii dneška* (Rozhledy 15, č. 5, 29. X. 1904, str. 133—140, a č. 6, 5. IX. 1904, str. 168—174). Na prvních třech stránkách se Sokol s úctou sklání před poslední Šaldovou tvorbou essayistickou, pak se podrobně obírá jeho Pohledem ze žabí i s ptačí perspektivy. Šaldova obrana, že nespádá s piedestalu, je prý jen slovní hříčka, neboť „jestliže pan F. X. Šalda s Kruhem veřejně souhlasil, a byť jen principiálně a do 30 proc., a jestliže týž pán soukromě, po právním vyzvání, nazval Kruh „tlupou, žoldnéřující nevím v čí službách“, dopustil se tím jednak lživého utrhačství, jak dokázali napadení, a kromě toho se provinil bezpáteřnou zbabělou podlostí...“. A i kdyby Šalda nesestoupil, „na neslušnou úroveň tónu Sezimova... padl, klesl...“. Nic mu prý nepomohou postranní cestičky, jež Sokol „pro přehlednost“ stanoví takto: „Kladně mají působit některé pěkné vložky, které vytrženy opravdu by měly svou cenu, dále vzpomínky na lepší vlastní minulost. Negativně, žíravě pracuje (Šalda) ubíjením osoby a věci (tu sahá nejrady k podezření, k nařčení ze lži, hlouposti a p.) a žongléřským překrucováním fakt, myšlenek i slov.“ Z pěkných „vloček“ Šaldových Sokol uznává „jeho traktáty o ethice literární... a pak závěrečné stati, jež výborným svým umístěním mají jako čistý tón přeznět, přetrvat, co náhodou disharmonicky mohlo zazvučet i při povrelní četbě“. Zasloužný je prý také Šaldův návrh smířčích soudů, aby se zamezily nevěcné polemiky, a bystré je jeho rozpoznání spolkařského souručenství v polemickém boji. — „Jako elegickou vzpomínku zopakoval si (Šalda) a znovu vykrášlil aféru Mrštíkovu.“ Polemiky s Mrštíkem se prý Šalda podíjal „ne pouze z ryzích důvodů, nýbrž také z osobních, z osobního nepřátelství“. Podezření „nejméně ušlechtilé části“ Šaldova článku odmítá Sokol takto: Článek jeho se prý dostal do prvního čísla náhodou a nebyl objednan Pelclem, což tvrdit je „nemravná lež“. Pokud jde o Mrštíkovo Zumry, je „jednak bezdůvodná insinuační, jednak falešná konkluze“ uzavírat, že Mrštík u vědomí svého úpadku brojí proti mladé kritice. — Tvrdí-li Šalda, že lid nechte polemiky, protože jsou vedeny v odborných listech, a že Sokol polemiky stranicí rozšlapává, plyne z toho „nešikovná lež“, že Rozhledy jsou noviny pro lid a Radikální listy, Slovo a Čas listy odborné. Podobně prý je lež, přisuzuje-li Šalda Sokolovi divácké gaudium z polemiky.

V příštím čísle pokračuje Sokol ve vyhledávání „žongléřských evolucion“ v článku Šaldově. Tím prý je Šaldův výklad pojmu „slovo“, které je v literatuře vším, neboť Sokol užil pojmu „slovo“ v jiném smyslu: jako synonyma k malichernosti. Podobně je prý žongléřstvím, vyčetl-li Šalda z uvedené věty, kde slovo idea znamená „postavit se ve jménu idee pokroku“, jako by Sokol vyznával „dualismus, víru

žalostně neuměleckou“. Konečně třetí eskamotáže se prý Šalda dopustil na téže větě, vyložil-li z toho, že Sokol užil pojmu idea v kontrastu k pojmu slovo, jako by Sokol dělal ze slov věšáky na ideje. Dále Sokol odmítá výtku jesuitství, nevěří, že by polemikami byli vinni diváci, podává výklad augura jako vědomého kejklíře, zaráží se nad Šaldovou „dvojakostí“ (na jedné straně vysoké mravní ideály, na druhé „podezřívání, lži, nadávky, překrucování a pod.“, takže ethika mu je „jen zbraní proti nepříteli, ne závazkem osobním“) a v „kultu osob“ vidí hlavní příčinu Šaldových „odpudivých chameleonských změn fysiognomie“. Pod čarou pak Šaldu vybízí, aby vyřídil své spory smířčím soudem. (Šalda výzvu přijal v Čase 18, č. 316, 15. XI. 1904, str. 6 — viz zde jeho Prohlášení na str. 248.)

K závěru Sokolova čl. je pod čarou uveřejněn *Sezimův dopis* redakci z 31. X., jímž Sezima odmítá Sokolovo obvinění z minulého čísla, že svedl polemiku na „neslušnou úroveň“: Šalda prý první zesměšnil jejich přátelství a k jeho pamfletu o „propuštěné služce“ nebylo prý možno zachovat se mírně, neboť by to znamenalo „dát se utlouci pánem, jehož bojovná kuráž rostla vždy v rovném poměru se slušnou zdrželivostí či únavou soupeřovou a jehož teroristické choutky pocítilo již tolik lidí... počínaje nebožáky „olověných mozků“... až po různé ty „prkenné Jiří české dekadence“ a „mizery druhu Karáskova a Neumannova“...“.

V poznámce k dopisu odvolal Sokol věty, Sezimou odmítnuté.

Šalda reagoval na Sezimův dopis v *Prohlášení* ve 47. čísle Slova 3, 21. XI., str. 5—6 (viz zde na str. 250). Dříve však odpověděl statí *Ještě o K. Sezimovi* (viz zde na str. 244) na Sezimův feuilleton Strach o piedestal (parafrázi viz zde na str. 278—9).

Str. 244. — *Ještě o K. Sezimovi, rytíři stejně výřečném jako prolhaném, čili čest a jazyk v obráceném k sobě poměru.* Slovo 3, č. 44, 31. X. 1904, str. 5—7. V rubrice Volná tribuna. — Šalda odpovídá na Sezimův článek Strach o piedestal z 81. čísla Radikálních listů 11 (viz zde pozn. vyd. na str. 277—8).

Na Šaldův článek ze Slova Ještě o K. Sezimovi... a Polemiky z Přehledu reagoval Sezima dlouhým feuilletonem Na chodníku služnosti v 87. čísle Radikálních listů 11 (5. XI. 1904, str. 2—4), uvedeným mottem „Z nové kroniky“:

„U nás se rychle zapomíná,
v tom moje celá naděje.
Jen tak lze číst dnes zasláno mé
a zítra moje essaye.“

Šalda prý využívá návyku Přehledu „skloňovat ethicky, -á, -é“ a „nasadí si bohu-libou masku kajčnicka, posype hlavu popelem, bije se dunivě v prsa a tváří se venkoncem umravněle“. Zato Slovu prezentuje „drtivé typografické argumenty, těžké knedlíky“, jak je kuchař-Šalda s rettigovským odborným aplombem sám etiketuje. Pokud jde o Mrštíka, hraje si prý Šalda jako „jovialní stařík“ na rapsoda způsobem, jakým „dovedou se vmluvit hovorní vysloužilci do rekovňích činů, jimiž tak dlouho chvástali se po vesnici, až nakonec sami uvěří ve své hrdinství“, a zapomíná, že i Mrštík odkryl leccos v jeho „solidních analysách... psaných přece očividně pro věčnost“. Dále se Sezima posmívá „kajčickému záškodníkovi“, který dnes

svatouškovitě horuje pro „veteránsko-spolkový nemrav“ (Sezima cituje Šaldu), zač by jistě označil smířčí soud, kdyby k němu dal popud někdo jiný než „jeho věhlasnost sama“: „Možno tak soudit bezpečně již z oné úžasně bohaté — odborné terminologie, jakou po celé tři měsíce ráčil uctívat i pouhé svědky.“ Zbytečně prý Šalda sbírá „své charé právnícké reminiscence“, aby mohl poučovat, kdo je to svědek. Dyka se prý Sezima dovolává, protože mu Šalda vytkl, že vykládá o něčem, přičemž nebyl, což prý Dyk dokonale vyvrátil; podobně se mohl dovolávat i Kampra (Šalda mu vytkl neloyalnost, protože neotiskl prohlášení o „hlubokém významu jeho třicetiprocentní podpisové kvoty“, kdežto Kamper mu dokázal, že „přesná stylisace nebyla tu vůbec smluvena a že bylo tudíž věcí výboru, v jaké formě bude ochoten zachraňovat p. Šaldu od blamáže před p. dramaturgem“). — Výbor Šaldových essayů vítal prý Sezima proto, že mu nepál po tolikerém ohlašování osud „proslavené Hattalovy Obrany“. Ostatně vítal prý — s „akcentem poněkud zlomyslným“ — výbor, o němž předpokládal, že v něm bude „co nejméně dýchavičných exhort z poslední... zoufale rozvodněné periody“ Šaldovy, ač si je jinak vědom „ideálně vyvinuté nadutosti“ a „naprostým nedostatkem autokritiky“ Šaldovy. — Dále líčí Sezima jednu ze svých posledních schůzek se Šaldou. Šalda prý toužil polemizovat o divadelní brožurě s Pelcem a Vodákem, ale spokojil se s Kuffnerem, „jehož neslanými nemastnými explikacemi nikdo jiný neměl chuti zvlášť se obírat“. — Hned po uveřejnění „ryze šaldovských perfidií“ Kvapilem, poslal prý Sezima Šaldovi do Bystřice „navštívenku s dvěma drobnými, ale velmi srozumitelnými písmenkami p. c.“. — Šaldovy argumenty ze Sezimových dopisů působí prý stále trapněji a směšněji: Sezima si představuje Šaldu, „jak horlivě vyklepává... zášuvky, jak odstavuje skříně, za kamny smýčí, pod postel leze — jak páře podšívky svých kaftanů, tóg a říz, nezapadl-li mu tam některý drahocenný dokument...“. Ostatně citování z listů je prý zbraň dvousečná: „Někdo mohl by pak posloužit veřejnosti doklady, jak výslovně dovedl jiný krasořečník udržovat náladu mladých entusiastů, jakými plameny zabírá jeho rozkochané srdce a jak žhavou krví přátelské lásky zašumí jeho kalamář...“ Sezima prý dnes sotva dovede „překonat hnus z té kupy květnatých jalovostí, tartufferie a jesuitství, štítlivý odpor nad celou tou hromádkou hadrů z kostymu harlekýna, který tedy chodí zase jinam, na přecházkové námluvy“ — „Nakonec se Sezima posmívá výrazům, jimiž ho Šalda v celé polemice vyčastoval, a těší se, že jemu stačila pro Šaldu od začátku „titulatura jediná, přiléhavá a zdůvodněná až krvavě: Hadí muž. Ta sedí. Všechna minulost i přítomnost p. Š. dává jí za pravdu. Pan Šalda nezabývá se jí už nikdy.“ Feuilleton je datován 2. X. 1904 (má být 2. XI.). Šalda Sezimovi odpověděl Prohlášením ve 47. čísle Slova (21. XI. 1904, str. 5—6) — viz zde na str. 250.

Sezimovi na pomoc přispěchal ještě i výbor Kruhu se svým Zaslánem (Panu F. X. Šaldovi, spisovateli v Praze) v *Národní politice* 22, č. 313, 12. XI. 1904, str. 8. Kruh prý nehodlal odpovědět na poslední Šaldovy „polemické nepřítelství“, ale zdálo by se, že byl poražen jeho „logickými kotrmelci“, jež dovedou ztotožnit osoby „plné noblesy proto, že se nezištně ujímají těch, jimž bylo ublíženo“, s „tlupou, žoldnéřující nevím v čí službě“, jako dovolí žádat od lidí, jimž vytýká pospolkaření, smířčí soud, „vyloženou spolkovou banalitu“. — Pokud jde o Šaldův podpis, dostal se prý na brožuru právem. Ale po „slovním žonglérství a dialek-

tických eskamotážích“ škrtá jej výbor Kruhu „s radostí“, neboť si neklade „nikterak za čest, státí v jedné řadě s člověkem „takové charakterní úrovně“...“.

Zasláno je datováno v Praze v listopadu 1904 a podepsáno: Výbor Kruhu českých spisovatelů.

Odpověď Šaldovu viz zde v *Zaslánu Výboru Kruhu*... na str. 248.

Str. 248. — *Prohlášení*. Čas 18, č. 316, 15. XI. 1904, str. 6. — V bibliografii Pistoriově není uvedeno. — Šaldova odpověď E. Sokolovi na jeho výzvu o smířčí soud, uveřejněnou v *Rozhledech* (viz zde pozn. vyd. k Šaldovu čl. *Polemiky* na str. 45). — Výtah ze Šaldova Zaslána v Času Sokolovi přinesl *Přehled* 3 (č. 8, 19. XI. 1904, str. 151—152): Uvítal myšlenku smířčího soudu, neboť lítoval, že celý spor o divadelní správu byl sveden v osobní při o Šaldův podpis a „krásný, odvážný a rozhodný projev páně Šaldův Divadlo a literární ethika i kultura... jenž jednal o celém sporu o divadlo věcně, zůstal téměř bez ozvuku“. Zároveň Přehled pranýřuje postup Kruhu českých spisovatelů, jenž zanesl své Zasláno do Národní politiky.

Polemika mezi Sokolem a Šaldou byla ukončena tímto výrokem smířčího soudu v *Přehledu* 3, č. 21, 18. II. 1905, str. 384:

„Prohlášení

Pan E. Sokol a pan F. X. Šalda sešli se dne 12. února k vzájemnému dohovoru o svých polemických statích za přítomnosti podepsaných důvěrníků.

1. Po rozmluvě a vysvětlení okolností dospěl pan E. Sokol k názoru, že neměl práva vinit pana Šaldu ze „lživého utrhačství“ a z „bezpečné a zbabělé podlosti“ (*Rozhledy*, č. 5) a neshledal rozporu mezi obsahem listu jeho k p. Kvapilovi a p. Šaldovými projevy veřejnými — i odvolává celý tento výrok.

Pan Šalda uznává, že pan Sokol jednal bez zlého úmyslu a chybnou interpretací textu.

2. Slovy svými „padá s mravního pedestalu“ (*Rozhledy*, č. 1) nepronášá p. Sokol mravní odsudek a nevztahuje výrok ten na poklesnutí charakterové, ačkoliv smysl ten jest nasnadě.

3. Pan Šalda protestuje proti tomu, aby druhý odstavec jeho článku *Polemiky* (*Přehled*, č. 3) byl vykládán tak, jako by tu obviňoval p. Sokola z námezdnictví v službách p. Pelcových, ačkoliv takový smysl lze mu přikládati.

4. V názorech na mnohé otázky literární ethiky a jiné otázky literární nebylo docíleno shody. Sporné strany setrvávají i nadále na svých stanoviskách, nepovažují však za úspěšné po soukromé diskusi dále veřejně o nich debatovati. Z rozhovoru pochopily však obě strany, že nebylo u nikoho nepoctivosti a úmyslu osobně urážeti a že články jejich byly právě jen důsledkem různého principu a osobního přesvědčení.

V Praze dne 12. února 1905

Cyril Dušek
Dr. Bedř. Klenka

V. A. Jung
Frant. Mareš

E. Sokol
F. X. Šalda

Str. 248. — Zasláno. Výboru Kruhu českých spisovatelů, Čas 18, č. 321, 20. XI. 1904, str. 8—9. — V Bibliografii Pistoriově není uvedeno. — Šaldova odpověď výboru Kruhu na jeho Zasláno v Národní politice (parafrází viz v pozn. vyd. zde na str. 282). Po této Šaldově odpovědi Kruhu následuje ve Slově jeho Prohlášení Sezimovi (viz zde na str. 250).

Str. 250. — Prohlášení. Slovo 3, č. 47, 21. XI. 1904, str. 5—6. Šaldova odpověď na Sezimův feuilleton *Na chodníku slušnosti* (viz pozn. vyd. na str. 281—82) a na Sezimův dopis z 31. X. 1904 redakci Rozhledů k Sokolovu čl. Polemiky (viz pozn. vyd. zde na str. 281, 2. odst.).

Na toto Prohlášení odpověděl Sezima dlouhým *Epilogem k charakteristikám malého gentlemana* v 93. čísle *Radikálních listů* 11 (26. XI. 1904, str. 2—3): Sezima se posmívá Šaldovu výroku, že „nevystavil (jejich) někdejší přátelství veřejnému posměchu“, když přece o něm mluvil „pod generosním titulkem ‚Propuštěná služka mluví‘“. Dále bagatelisuje citát ze svého dopisu, Šaldou uveřejněný, jímž reagoval před sedmi lety na Šaldovu „přímou hystericky blouznivou epistolu“, již po první Sezimově knize „toužil“ Šalda po bližším seznámení s ním. „Formou co nejsešternější odmítl... tehdy (Sezima)... osobní styk s ním a bombasticky načechrané elóže p. Šaldovy odměnil... několikerým polichocením, tehdy snad docela upřímně míněným.“ Nyní Sezima lituje, „že náraz neodkopl... tohoto krasořečníka, když (mu — Sezimovi) před lety v pravém slova smyslu vnutil... osobní seznámení a ‚přátelství‘, které se konečně... tak čistě vybarvilo“. Pak Sezima označuje za vyděračství Šaldovu hrozbu, že uveřejní další jeho listy, neodvolá-li obvinění z 6. čísla Rozhledů (viz pozn. vyd. na str. 281, 2. odst.) a ironisuje Šaldovy „upejpací rozpaky“ a rozhodnutí, neuvěřit nic, když už celkem třikrát ze Sezimovy soukromé korespondence citoval. Dále se Sezima necítí vázán vysvětlovat rozpor mezi svým stanoviskem z r. 1900 a dnešním „p. Šaldovi-Ptáčníkovi-Kunzovi-Holasovi“ a omlouvá své tehdejší zánecení v bojích s Karáskem a jinými tím, že byl „informován“ toliko jím (Šaldou) samým“. A to ani nemusí přý akcentovat „citovou stránku tehdejšího svého spojení s přítelem, který (ho) neopomíjel... tehdy zpravovat velmi účinně o své zubožené fyzické situaci“. Ad vocem „smířící soud“ poznamenává Sezima, že jeho výrok bude „nejvýše subjektivní mínění“ několika „ctihodných lidí“ a „nemůže... mít pro nikoho větší váhy nežli náhled kterékoli jiné stolové společnosti, sbubnované třeba sebe nahodileji a podrobené také zcela nahodilým náladám, vlivům a — informacím“. Nakonec Sezima poznamenává, že Šalda ve svých polemikách klesá vždy hloub a hloub, a očekává „povznášející podívanou, jak... milého gentlemana s ‚chodníkem slušnosti‘ odnesou v obecní truhle...“; proč shrnuje „milosrdně oponu nad zoufale prodlužovaným harakiri šlechtěného Samuraje“ a uzavírá: „Dnes netřeba se více nikomu bát, že bude utlučen tímto výtečníkem. Příští soupeř p. Šaldův bude s ním mít úžasně snadné řízení. Sebere prostě polemiky jeho proti mně i ostatním členům Kruhu — a p. Šalda pochován bude nadobro.“ —

Po letech se vrátil k svému prvnímu sporu se Šaldou *K. Sezima* ve svých pamětech „*Z mého života*“, a to v druhém svazku 4. kapitolou (O té divadelní brožurě — str. 134 a n.). Sezima tu vypráví téměř stejně všechny události, jak je

před lety vypsal ve svých polemikách, ovšem tónem už zdánlivě uklidněným. V Šaldově tehdejší jednání vidí „salonní zákulisí“ a dovolává se Skácelíka, jenž Šaldu „již po dalších dvou letech nazývá přímo exponentem salonu Růženy Svobodové“ (str. 140); pro sebe však a své druhy z Kruhu odmítá Šaldovo obvinění „pospolkařených zuřivců“ (str. 139). Pokud jde o Šaldův výklad Sezimova odmítnutí „v čestné záležitosti“, přečetl prý tehdy Sezima Šaldovým důvěrníkům několik ukázek z někdejší Šaldovy korespondence, kde je dosti míst, „jež se mutatis mutandis podobají těm (Sezimovým) jako vejce vejci. Až na to, že se vztahují též na některé Šaldovy doposud dobré přátele“ (str. 146). Šalda prý tehdy neuskutečnil své hrozby, že ocituje korespondenci, právě jen proto, že si byl dobře vědom dvojsečnosti takového počínání.

Zajímavé jsou Sezimovy pochyby z pozdější doby: „Nežoldněřovali jsme naposled přece v cizích službách...?“ (Str. 168.) „Na mozku mi... hlodal roj otázek, také když mi Kamprovo nastolení za dramaturga nově zřízené vinohradské scény již leccos osvětlilo... Říkal jsem si: aťsi měl Kruh pravdu sebenevratnější, zřejmě, že se proslapávaly stezky k soukromým cílům.“ (Str. 191—192.)

Konfrontaci Sezimových vzpomínek s původními zaslány Šaldovými, týkajícími se divadelní brožury, provedl O. Králík v článku *O methodu Šaldových polemik* ve *Vyšehradu* 2 (1947), str. 38—45.

Str. 251. — *Emil Gallé*. Volné směry 9 (1904), č. 1, str. 37—38. Podepsáno: Q.

Str. 252. — *Théodore Duret: James M. N. Whistler, peintre et graveur*. Volné směry 9, 1904, č. 2, str. 61. Uvedeno bibliografickou poznámkou: Malý 4°. S 25 reprodukcemi mimo text a četnými kresbami. Nakladatel H. Floury v Paříži. Cena 25 franků.

Emanuel Macek